

1974 20

ÎNDREPTARIUL POPORULUI,

în cauze politice, administrative,
judecătorești, bisericești, școlare și
economice,

întocmit pentru popor

de

IOAN ROMAN

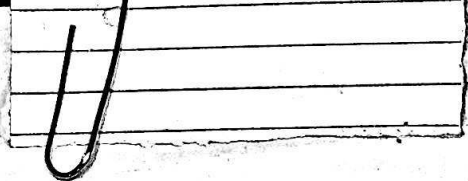
candidat de notar.



43

ARAD,
1902.

M. 1.



RC9

197.542D

ÎNDREPTARIUL POPORULUI

în cauze politice, administrative,
judecătorești, bisericești, școlare și
economice,

întocmit pentru popor

de

IOAN ROMAN

candidat de notar.

Pentru sala de lectură



ARAD,

Tipariul lui Réthy L. și fiul.
1902.



Tóte exemplarele cari nu pórtă subscrierea auto-
rului, vor fi urmărite conform legii.

Iubitului meu fost profesor

Teodor Ceontea

neobositului dascal al dascalilor

din incidentul iubileului seu de 25 ani ca profesor

inchin acésta carte

in semn de adenc respect.

AUTORUL.

Cătră cetitori !

Dumnezeu când a făcut pe om, l'a înzestrat cu minte și voie liberă. l'a dat minte pentru ca să cunoscă ce e bine și ce e rău, și ia dat voie liberă pentru ca cunoscând binele și răul, să alégă din ele și să facă ce voește. Legi au fost în totdeauna în lume ; chiar Adam și Eva încă au avut lege, adecă să nu mânânce din pomul cel oprit. N'au ascultat de lege și au fost pedepsiți cu alungarea din raiu.

Având omul minte și voie liberă, singur trebuie să cunoscă ce e bine și ce e rău și să nu facă răul din frica de pedepsă, ci pentru că așa e bine.

Mântuitoriul nêmului omenesc a ȕis : Dați cele ce sunt a le chesariulu-chesariulu, și cele ce sânt a-le lui Dumnezeu lui Dumnezeu.

Trăim în țeră constituțională. De o potrivă avem drepturi și datorințe. Drepturile nôte trebuie să le pădim ér datorințele să ni le împlinim ; — prin nepădirea drepturilor nôte, ne facem nedemni de ele, ér prin neîmplinirea datorințelor venim trași la răspundere din partea organelor țerii.

Prin pădirea legilor țerii, prin supunere față de aceste legi, nu altmîntre prin ascultare de organele

carî pentru a noastră ocrotelă sunt puse, prin alipirea noastră către aşedămintele ţerii, ni asigurăm pace şi indestulare, — cinste şi respect înaintea altor nemuri, dar mai vîrtos prin cunoscerea acestor legi, ni uşorăm povara ce avem de purtat, ca cetăţenii ai ţerii.

Să ni cunoaştem dar drepturile şi datorinţele noastre, şi pădînd pe cele dintăi şi împlinind pe aştî din urmă, să lucrăm cu toţi din răsputeri pentru binele obşteasc. Êtă motivele carî m'a îndemnat la edarea acestei cărţi.

Fiînd acéstă carte menită pentru popor, m'am nisuit ca să fie cât mai uşor înţelăsă, şi am înconjurat espresiuni, pe carî poporul nu le-ar înţelege de fel orî le-ar înţelege în mod necorespundător, M'am nisuit ca să fac poporului cunoscute drepturile şi datorinţele sale, că corăspunsam orî ba, viitoriul va arêta.

Priméscă iubiţi cetitori acéstă carte cu aceea dragoste cu care dragoste eû o depun în mîna cetitorilor.

Fie şi acéstă carte o floriceică din buchetul cu care poporul român să ia parte în concertul popórelor civilisate întru bine şi înaintare.

Şeitin, în săptămána Rosaliilor 1902.

Ioan Roman,
candidat de notar.

I. Statul.

Din istoria biblică șcim, că după-ce a făcut Dumnezeu ceriul și pământul și toate câte sunt în ceriul și pe pământ, mai pe urmă a făcut pe om. Omenii cei dintâi au fost: *Adam* și *Eva*. Dela aceștia doi apoi sau înmulțit oamenii pe suprafața pământului și au format mai multe popore. Singuraticii oameni din fie-care popor, ca să se pôtă apêra în contra altor popore, cari ar fi venit asupra lor, sau legat între sine că vor trăi pe unul și același teritor, sub unul și același stăpân, și astfel au format aceea ce astăzi noi numim *stat*.

Statul așa dară este o societate de oameni, cari trăesc pe unul și același teritor, sub unul și același stăpân, cu scopul împrumutat, ca să se apere unii pe alții în contra altor popore străine și cu scopul ca să-și asigure loruși esistența materială și să se apropie prin perfecționare de creatoriul a toate adecă de *Dumnezeu*.

Astfel în lume sânt o mulțime de state, unele mei mici ér altele mai mari.

1. **Forma de stat.** Statele să guvernază în două forme: 1. în formă de *monarchie*, 2. în formă de *republică*. — Statul în fruntea căruia să află un *împêrat*, *rege*, *domn* său *principe*, să numesce *monarchiă*; — ér statul în fruntea căruia să află un *președinte*, să numesce *republică*.

Statul nostru să numesce *statul uagar* (*magyar*

állam) ér in fruntea lui, ca stăpânitor să află un rege, deci statul ungar este monarhie.

Regele nostru este totodată stăpânitor al unui stat vecin cu noi, numit *Austria*. Astfel Ungaria cu Austria formază o singură monarhie numită *monarhia austro-ungară*.

În Austria stăpânitoriul statului să numește împărat.

În statul Ungar domnește familia Habsburg de Lotharingia, în urma legii ce să numește sancțiunea pragmatică.

2. Forma de guvernare. Forma de guvernare a statului e de două feluri:

1. constituțională,
2. absolutistică.

Constituțională să numește forma de guvernare când regele pe de o parte drepturile sale de domnitor, iar poporul pe de altă parte, drepturile sale constituționale și le exercită întră marginile legii, adică domnitoriul în buna înțelegere cu poporul, să îngrijesc de bunăstarea și înaintarea intereselor statului.

Absolutistică e forma de guvernare când singur domnitoriul face și dictează legi fără ascultarea poporului, și fără ca Domnitoriul să fie răspunător cuiva pentru ceea ce el face. Astfel de formă de guvernare absolutistică este în Rusia.

Statul nostru să guverneze în formă constituțională, adică regele nostru împreună cu reprezentanții poporului fac legi și să îngrijesc ca aceste legi să fie obligatoare pentru toți cetățenii de o potrivă.

Regele nu poate face legi fără reprezentanții poporului, dar nici aceștia fără învoirea regelui.

3. Încoronarca. Regele e îndatorat prin le-



Măestatea Sa Regele nostru
FRANCISC IOSIF I.

gile fundamentale ale țării, ca dela suirea sa pe tron în termen de 6 luni, să se încoroneze cu coroana sfântă a țării, să edeie singraful țării pentru susținerea constituției și să depună jurământul că va ține neatinșă constituțiunea țării, și că va guverna numai pe baza legilor făcute în dieta țării.

4. Drepturile regelui. Și până la încoronare are regele drepturi regale; supușii săi trebuie să fie față de Regele, cu supunere fiască, să-L asculte, să-L onoreze ca pe primul dintre cetățeni.

Sunt însă unele drepturi pe cari numai regele încoronat le poate avea, cum sunt: sfințirea legilor, darea titlurilor de nobili etc.

Titlul „rege apostolic“ de comun numai după încoronare să dea Regelui prin dieta țării.

Regele ca capul statului se numește și *Souveran*, căci dânsul stă asupra tuturor cetățenilor și toate drepturile dela el își iau izvorul; de aici urmează:

1. Regele nu atârna dela nimeni nici nu e răspundător nimănui;

2. Persoana regelui în gradul cel mai mare trebuie să fie apărută în contra ori și cărei vătămări.

Cu toate că regele are așa drepturi mari, totuși nu să poate privi a sta afară de lege, pentru-că articolul de lege al treilea din anul 1848 dispune următoarele:

Regele își exerciază puterea sa executivă prin ministeriul său, și ordinațiunile, denumirile regelui trebuie să fie proveđute și cu subscrierea unui ministru maghiar, căci persoana regelui fiind sfântă și neatingibilă, ministrii sunt răspundători, pentru tot ce regele face și subscie, fiind ei sfetnicii legali ai regelui.

Regele denumește pe ministrul președinte și pe ceilalți ministrii; pe oficianții mai înalți ai țării;

pe prelații bisericeii romano-catholice și greco-catholice; — regele întărește alegerea Metropolitului gr. ort. român, al patriarhului gr. ort. sârb și alegerea episcopilor gr. ort. rom. și sârbi; — tot regele, la propunerea guvernului, denumește pe judecătorii țării; pentru aceea judecătorii aduc judecată în numele Măestații sale a Regelui (Ő felsége a király nevében.)

Regele are dreptul să ierte pe cei osândiți la moarte.

Baterea banilor încă e dreptul regelui; Dînsul e comandantul suprem al armatei. Lui îi joră ostașii credința; tot regele, cu învoirea dietei dechiară resbel și încheiă pace în numele țării.

Fără învoirea regelui nici o lege nu se poate aduce. Dreptul personal al Regelui e să sfințească și să arădice la valoare de lege proiectele de legi primite în dieta țării.

Regele convoca și închide dieta țării; tot dînsul convoca și delegațiunea țării.

Fie-care cerățen al țării, poate fi primit în ascultare (audiență) la Măestatea Sa Regele și are dreptul fie-care cetățen ca la aceea audiență, în limba mamei sale să înainteze rogare Măestații Sale.

5. Legislațiunea. Regele încoronat împreună cu dieta țării, convocată după lege, au dreptul de a face, a esplica, a schimba și a sistă legile.

Așa dara la facerea legilor conlucră doi factori principali: Regele încoronat și dieta țării.

Regele încoronat convoca dieta țării ér în persoană ori prin comisariu regesc o deschide, o închide, o amana seu o disolvă. Proiectele de legi satorite ori primite prin dieta țării, numai prin sancționare din partea regelui încoronat, devin legi

și regele, dreptul său legislativ, afară de dieta țării, ori fără consensul dietei nu și-l poate exercita.

Dieta țării constă din: a) casa deputaților (casa de jos), b) casa magnaților (casa de sus).

a) Casa deputaților.

Deputați sunt 453, dintre cari 40 sunt din Croația și Slavonia.

Casa deputaților se compune din deputați pe cari îi aleg cetățenii alegători, pre cum vom vedea în cele ce urmează mai apoi.

b) Casa magnaților.

Membrii în casa magnaților sunt:

1. Pe baza dreptului ereditar:

a) archiducii maioreni ai casei demnitore;

b) conții și baronii maioreni, cari pot arăta că solvesc după averea lor, cel puțin 6000 coróne dare directă;

c) descendenții legali ai acelor cari de lângă primirea titlului de prinț, conte ori baron, sunt denumiți din partea Regelui, cu drept ereditar.

2. În urma oficiului înalt ce-l ocupă, sunt membri ai casei magnaților:

a) contele de pojon;

b) custodii corónei;

c) președintele, și al doilea presedinte al Curiei regesci și președintele Tablei regesci din Budapesta.

d) Archiepiscopii și episcopii romano-catholici și greco-catholici;

e) *Metropolitul și episcopii gr. ort. români;*

f) *Patriarchul și episcopii gr. ort. sârbi;*

g) 3 episcopi evanghelici reformați;

h) 3 episcopi augustinii.

i) episcopul unitar.

3. Membrii ai casei magnaților mai sînt acei 50 de indiviđi, bărbați aleși și învățați, pe cari îi denușește Regele.

Pe președintele și pe cei doi vice-președinți ai casei magnaților, la propunerea guvernului, îi denușește Măestatea Sa Regele.

6. Alegerea deputaților dietali.

Alegerea deputaților dietali fiind în țară constituțională, cea mai înșemnată alegere, e de dorit ca toți cetățenii să fie pătrunși de înșemnătatea cea mare a dreptului de alegător, se șcie că ce drepturi și datorințe au ei la alegerea deputaților dietali și cari sînt formalitățile ce trebuie păzite la aceste alegeri.

Deputați dietali se aleg tot la 5 ani prin cetățenii alegători; așa dar dela voința alegătorilor atărnă că cine se fie ales deputat pentru dieta țării.

Dreptul cel mai frumos al fie-cărui cetățen este negreșit dreptul de alegător. Sfânt este acest drept și cu sfințenie trebuie esercitat. Cel care se folosește de acest drept, trebuie se aibă în vedere înșemnătatea cea mare a lui, se nu și vîndă dreptul seu, că-ci acesta chiar și legile țării oprește.

Deputați dietali sînt 453, anume 413 din Ungaria și 40 din Croația și Slavonia

Ungaria e împărțită în 413 cercuri electorali, astfel că fie-care cerc alege un deputat dietal.

Alegerea deputaților dietali se întemplă în modul următor.

Ministrul de interne ordină alegerea deputaților dietali pentru întreaga țară ér alegerea se face

pe baza listei ategătorilor. În lista alegătorilor sînt induși toți aceia cari aũ drept de alegere.

Drept la alegerea deputaților dietali, respective drept de a fi luat în lista alegătorilor pentru alegerea deputaților dietali, are fie-care cetățen magiar, carele a împlinit etatea de 20 ani și pôte documentá următoarele :

1. în orașe libere regești și în orașe cu magistrat, — aceia cari aũ de proprietate singuri, cu soția ori cu pruncii sîi minorenî,

a) casă, carea cuprinde barem trei părți de locuință ce cad sub darea de casă,

b) aceia cari au proprietate de pămînt, a cărui venit curat e barem 16 florini, după care solvește dare.

Aceste două reguli sustau și pentru comunele Bogsán, Dognacica, Moldova, Oravița, Resița, Staierdorf și Sascamontană.

2. În părțile ungare, din coci de delul mare (adecă afară de Ardél), aceia cari au de proprietate barem un pătrar de grund urbarial sêu proprietate proporționat unui pătrar de grund urbarial.

3. În părțile Ardélului:

a) cari solvesc pe baza catastrului dare de pămînt după un venit curat de 83 frt. — 79 frt 80 cr. — sêu 72 frt 80 cr. — suma a doua când aũ și casă ce cade sub dare inferióră, și suma a treia când aũ și casă ce cade sub dare superióră.

b) cari solvesc dare de pămînt, de casă și dare de clasa I. și III. de venit după un venit curat de 105 florini.

c) afară de acesta fie-care comună, care numără barem 100 coșuri (hornuri), iá parte prin câte doi sêu un membru la alegerea de deputat.

4. Oficianții publici, decă solvesc dare după

un venit anual de 500 florini, și officianții privați, decât solvesc dare după un venit anual de 700 florini;

alte persoane decât solvesc dare de pământ, de casă, de venit, după un venit curat de 105 florini, ér măiestrii din comunele mici și mari, decât solvesc dare de venit barem după o calfă.

5. Fără privire la venit, au drept de alegere membrii academiei de știință maghiară, profesorii, advocații, injinerii, notarii publici regești, medicii, preoții, notarii comunali și învățătorii.

Nu au drept de alegere:

1. cari stau sub tutorat,
2. soldații în serviciu activ,
3. finanții,
4. gendarmii,

5. aceia cari pentru cutare crimă sunt judecați la închisore ori sunt închiși preventiv.

6. aceia cari sunt judecați prin lege la perderea dreptului cetățenesc.

7. **Lista alegătorilor.** În fie-care comitat se alege un *comitet central*, carele se îngrijește de facerea respective rectificarea listei alegătorilor pentru fie care an; rectificarea se întâmplă astfel:

în fie-care an în zilele prime a lunii Maiu, comitetul central face dispozițiunile necesari pentru rectificarea listei alegătorilor astfel ca până la 15 Iunie, datele pentru listă sunt toate adunate prin o subcomisiă din sinul comitetului central, carea subcomisiă în fie-care comună, la fața locului, adună datele respective combină lista provisorie, carea listă apoi e pusă la vedere publică dela 5 până la 15 Iulie, la casa comunala, în timpul acesta se poate da și recurs în contra listei, decât cutarele nu e

luat în listă de și ar avea drept, ori dacă e luat în listă care nu are drept, er dela 16—25 Iulie se pot da observările asupra recursurilor intrate.

Comitetul central prin luna Septembrie adecă dela 1—20 decide asupra recursurilor date în contra listei și aceste decise erauși sunt publicate dela 20 până la 30 Septembrie; în contra acestor decise în termen de 10 zile se poate apela la Curia regescă. Apelatele încurse la Curie se resolvă până în 15 Decembrie și pe baza sentinței Curiei, comitetul central stabilește finalmente până în 30 Decembrie, lista alegătorilor de pe anul următor și prin comitetul central trimite fiecărei comuni lista alegătorilor autenticată. Acesta listă are valoare numai în anul următor după rectificare.

Se fim deci cu mare atențiune când este pusă lista la vedere publică, adecă în fie-care an dela 5 până la 15 Iulie, ca se nu fim lăsați din lista alegătorilor, dacă avem drept; dar se fim cu atențiune, ca nici omeni de aceia se nu fie luați în listă cari nu au nici un drept.

În cas când având drept, nu suntem luați în listă, se ne adresăm către notariul ori către alt om cunoscător de lege, și să-l rogăm să ni facă recursul pentru a fi induși în listă. Ori să ne prezentăm la antistia comună pentru ca să iee protocol față de observările ce am avea în contra listei alegătorilor.

După ce șcim acum că cine are drept de alege-re, se vedem că alegerea de deputat, propriamente, cum se întâmplă?

După-ce ministrul de interne a ordonat alegerea deputaților dietali, comitetul central din comitat, de loc după publicarea rescriptului regesc — prin care se convoca dieta țerii — țene ședința,

în care se hotărășce ziua alegerii deputaților die-tali în toate cercurile din acel comitat, totodată denumește pe președinții și notarii de alegere și cel puțin cu 3 zile înaintea alegerii, prin publicări, aduce la cunoștința alegătorilor numele președinților și notarilor de alegere, localul unde va decurge alegerea și ordinea în care vor vota comunele din acel cerc.

Peste tot, comitetul central pregătește toate cele de lipsă pentru alegere.

Până decurg toate acestea până atunci șcim foarte bine că prin comune ce se întâmplă.

Luptele electorale sau încep. Candidații de deputați cu ómenii lor, cutrieră comunele, țin vorbiri, capaciteză pe alegători și lucră din toate puterile, pentru ca să-și câștige majoritate. Veselia e în gradul cel mai mare, muzica sună pe toate strădile, este un tărăboiu atât de mare, cum numai la nuntă se poate vedea. Prin cele mai multe locuri încep cântecele electorale, în care cântece partea contrară totdeauna e batjocorită. Cel mai mare domn e acela carele are *vot*; toți îl cercetază la casa lui, îi umblă în voie și îi promit câte verzi-uscate „sórele cu picióarele și luna cu mâna.”

Toți cei interesați lucră din răsuputeri ca ziua de alegere se nu îi afle nepregătiți și cu cât acesta di se apropie mai tare, cu atât și cortesirile sânt mai însuflețite; până ce ajungând la ziua când partidele și măsura puterea voturilor, alegătorii se duc la locul unde se întâmplă alegerea.

Alegerea se începe dimineața la 8 óre. Fie-care alegător are drept de a propune un candidat de deputat și decă în termin de jumătate de óră, nu se face propunere numai pentru un candidat, atunci președintele de alegere l' dechiară de ales prin



SZÉLL KALMÁN,
ministru președinte și ministru de interne.

aclamațiune; — în cazul când sînt mai mulți candidați și decă 10 alegători cer votisare, președintele de alegere ordineză votisarea carea nu pôte fi numai nominală, ér alegătorii votéză după comune în ordinea fixată de comitetul central.

Votarea duréză până când nu se mai presentéză nici un alegător ca se voteze, când președintele de alegere defige termin barem de o órá, pentru a votá aceia cari din orí ce causă n'aú potut votá încă. După acest termin, se numără voturile, și acel candidat carele a întrunit majoritatea absolută a voturilor, adecă mai mult de jumătate din tóte voturile date, se dechiară de deputat dietal, și i se dá un exemplar din protocolul de alegere, ce se numeșce *mandat*.

Decă nici un candidat nu a întrunit maiortatea absolută a voturilor date, atunci (spre bucuria alegătorilor) se țene, de altădată, a dóua alegere, dar numai între cei doi candidați cari aú întrunit mai multe voturi.

Președintele de alegere se îngrijeșce despre sustênerea ordinei la alegere.

Este oprit a luá parte la alegere cu arme séu cu bâte; — tot odată este oprit prin lege ca cineva sa-și vëndă votul séu. Acela carele nu se pórtă cuviințios la alegere, momentan e dețenut (închis) și e pedepsit aspru.

Recurs în contra alegerii se póte face lá curia regéscă în termin de 30 zile de-la ziua de alegere.

Deputat dietal póte fi orí și care cetățén al țerii decă e alegător, a împlinit etatea de 24 de ani și decă póte coresponde cerințelor legii în urma căreia limba din dietă e cea ungurésca.

8. Cum se fac legile?

9. Ce lucrăză dieta țării?

Ministrii cunoscând lipsele și neajunsurile țării, fac anumite proiecte de legi, cari cujetă ei că sunt folositórie pentru țără; aceste proiecte de legi le presentéază în casa deputaților, unde fie-care proiect de lege se ie la desbatere și decă majoritatea deputaților dietali 'l primește de bun, acel proiect se trimite în casa magnaților și decă și magnații il primesc, se înaintéază Maestății Sale Regelui. Regele cércă acel proiect cu de améruntul și decă-l află bun și fołositor pentru țără, il subserie și pune sigilul regal pe el, adecă il sanționéază și astfel acel proiect devine *lege*. Legea sanționată se publică în întréga țără și apoi e obligatóriă pentru toți cetățenii țării, și toți trebuie să se supună acelei legi.

Când casa magnaților nu primește proiectul de lege așa după cum l'a primit casa deputaților, acel proiect apoi éráși vine la desbatere în casa deputaților, și acésta se întéplă până atunci până când atât casa deputaților cât și casa magnaților, sânt de o părere asupra acelui proiect de lege.

Dieta țării desbate budjetul adecă preliminarul țării pe fie-care an; cercetéază socótile țării; se îngrijește ca ministrii să-și împlinésca cu cea mai mare scumpétate datorințele lor; dieta încoronéază pe Regele; în fie-care an decide cât se fie numărul feciorilor asentați la serviciul militar; alege custodii corónei; pune sub acusă pe ministrii; tot dieta țării alege a comisie, carea controléază afacerile nóstre comune cu Austria și primește budjetul nostru comun. Acésta comisiă se numește *delegație*.

Numărul membrilor în delegație e 60 din Ungaria și tot atâta din Austria și anume 40 deputați dietali și 20 membrii ai casei magnatilor.

Delegațiunile le conchémă în totdeauna Măestatea Sa Regele și să țin în fie-care an, odată în Budapesta și altă-dată în Viena.

În aceste delegațiuni să pertracteză toate cauzele noastre comune cu Austria; aceste cauze sânt: cauzele externe, cauzele militare și finanțele.

10. Guvernul.

Poterea executivă în țera noastră e rezervată Măestații Sale Regelui, carele o esercită prin niște bărbați înțelepți, numiți *ministrii*. La noi în țară sânt 9 ministrii, cari la oaltă formeză *guvernul țării*.

În fruntea ministrilor se află *ministrul președinte*.

Ministrii sânt:

1. *ministrul pe lângă persóna Măestații Sale;*
2. *ministrul de interne;*
3. *ministrul de finanțe;*
4. *ministrul de comerț;*
5. *ministrul de agricultură;*
6. *ministrul de cult și instrucțiune publică;*
7. *ministrul de justiție;*
8. *ministrul de honved;*
9. *ministrul Croato-Slavin;*

Ministrul președinte conduce, în absența Măestații Sale a Regelui, ședințele consiliului de ministrii; în numele guvernului face propunere Regelui; tot el se îngrijește de sfințirea și publicarea legilor.

Ministrul pe lângă persóna Măestații sale a Regelui,

tene legatura între autoritățile din țera noastră și între cele străine. El face Regelui propunere în privința dăruirii titlurilor, a distingerilor.

Ministrul de interne are grije de afacerile administrative a-le țerii; propune Regelui spre denumire pe comiți supremi; controlează mersul afacerilor din comitate și din orașele cu municipii; îngrijește de afacerile sedriilor orfanali și a comunelor; controlează conducerea matriculelor de stat și denumește pe matriculanții de stat.

Ministrul de finanțe îngrijește de veniturile și de cheltuielile statului.

Ministrul de comerț are grije de drumuri, de comunicațiunea pe uscat și pe apă, de drumurile de fer, de postă, telegraf, telefon; de afacerile neguțătorilor și industrieșilor.

Ministrul de agricultură poartă grije de economia de pământ și de vite din țară și de regularea apelor.

Ministrul de culte și instrucțiune publică se îngrijește de sorțea bisericilor și de învățământ.

Ministrul de justiție controlează judecătoriile din țară.

Ministrul de honveđi, are grije de afacerile honveđimei;

Ministrul Croato—Slavon pentru afacerile din Croația și Slavonia.

Ministrii se îngrijesc ca legile țerii să se eșecute pretutindenea și în formă dréptă; se îngrijesc de facerea legilor trebuincioșe pentru țară; propun pentru denumire Măestății Sale Regelui, pe oficialii înalți ai țerii; ei sânt răspunđători înaintea dietei, pentru tot ceea ce fac; în mâinile lor-e pusă sorțea cetățenilor; ei se îngrijesc ca prin legi bune

și corespunzătoare, se se ușoreze starea materială și morală a cetățenilor.

Ministrilor se cuvine titlul de *Exelență* (Nagy Méltóságos).

11. Cancelaria de Cabinet.

Pentru primirea rogărilor trimise Măestații Sale Regelui și pentru expediarea rescriptelor mai înalte, e sistemisată *cancelaria de cabinet* (*kabinet iroda*). Tot aici trebuie să se prezenteze acela care voiesce a fi primit în audiență de către Regele.

12. Ministeriul comun.

Având țera noastră unele cauze comune cu Austria căci guvernându-se, în înțelesul sancțiunei pragmatice, țerile celelalte a Măestații Sale Regelui la oaltă cu țera noastră, rezultă că acele cauze comune sânt încredințate ministrilor comuni cari sânt:

1. **ministrul comun de esterne**, carele să îngrijească pentru reprezentarea monarchiei noastre în cele lalte țeri și să îngrijească de contractele internationale, pe lângă ascultarea și cu învoirea ministrilor din Austria și Ungaria.

2. **ministrul comun de război**, carele să îngrijească de organizarea întregii armate a monarchiei.

3. **ministrul comun de finanțe**, carele să îngrijească de veniturile și spesele comune ale monarchiei ce rezultă din cauzele éráși comune ale monarchiei.

La spesele comune ale Monarchiei, fie-care țără adecă atât Austria cât și Ungaria, contribue cu

o sumă anumită făcută după o cheiă carea să numește *cuotă*.

Cuota în dăilele noastre e : pentru Austria 65.6 ‰-ér pentru Ungaria 34.4 ‰; acésta cuotă o stătoresc în buna înțelegere dietele ambelor țeri și în cas de neînțelegere o stătoresce Măestatea Sa Regele.

II. Comitatul.

Țera noastră e împărțită în 63 comitate. Comitatele se mai numesc și municipii (*törvényhatóság*). Sânt înse și orașe cu drept de municipiū ; astfel de orașe la noi în țera sânt 24.

Comitatul și orașul cu municipiū, duce la îndeplinire pe teritoriul său ordinațiunile guvernului și legile țerii ; afară de acésta, comitatul are grije, ca singuraticile comune să-și împlinescă datorințele prescrise de lege.

În fie-care comitat său municipiū se află *representanța său comisia municipală* (*törvényhatósági bizottság*.) Numărul membrilor în representanța municipală să reguléză amésurat numărului sufletelor din comitat, anume tot pentru 500 suflete să socotește un membru. În representanța municipală nu pot fi mai puțin de 120 și mai mulți de 600 membrii ; — și se compune pe jumătate din acei membrii cari solvesc mai multă dare de stat în acel comitat, ér pe jumătate din membrii aleși ; aceștia din urmă se aleg tot la 3 ani pe 6 ani. Lista membrilor viriliști din representanța municipală, o stătoresce respective verifică în fiecare an, comisiunea verificătoară a comitatului, pe basa arătării oficiului de dare.

Aceste arătări apoi se publică în un loc și timp numit.

Comisiunea verificătoară constă din 5 membrii aleși pe un an de reprezentanța municipală, și din un președinte și 3 membrii denumiți prin comitele suprem.

Ori și carele pôte fi membru numai a unei reprezentațiunii municipale; acela carele vine luat în lista viriliștilor a mai multor reprezentațiunii municipale, acelei reprezentațiunii e membru pentru carea singur se dechiară.

Decisul comisiunei verificătoare să pôte apelă în 15 zile.

Drept de alegere a membrilor în reprezentanța municipală au toți aceia cari sânt induși în lista alegetorilor pentru alegerea deputaților dietali.

Nu pôte fi membru în reprezentanța municipală:

1. carele nu e cetățen maghiar;
 2. carele nu a împlinit etatea de 24 ani său minorenitătea îi-e prelungită;
 3. carele stă sub tutorat;
 4. carele nu scie ceti și scrie;
 5. carele nu locuește barem de doi ani pe teritoriul comitatului și nu solvește dare tot de atâta timp în acel comitat;
 6. carele nu dispune de acele calități morali ori materiali cari îndreptătesc la susceperă în lista alegetorilor pentru deputații dietali;
 7. carele stă sub sequestru;
 8. carele e pus sub acasă cu valoare de drept pentru atare crimă pentru carea codul penal statorește perderea oficiului ori suspinderea drepturilor cetățenesci; mai departe carele e închis la temniță grea său la închisore până la 3 luni de zile;
- Alegerea membrilor în reprezentanța municipi-

pala, să întemplă după cercuri pe cari le formeză reprezentanța municipală pe lângă numirea. centrului. În un cerc nu pot fi mai puțin de 200 și mai mulți de 600 alegători.

Alegerea membrilor în reprezentanța municipală să întemplă în fie-care cerc în o zi anumită prin adunarea generală a comitatului.

Alegerea să întemplă prin votare secretă, adică, cu ședulă (țidulă); fie care alegător scrie pe ședulă numele acelora pe cari îi dorește să fie aleși de membrii; ședula aceea o predă în ziua alegerii președintelui de alegere. Votarea să începe dimineața la 9 ore și duréză până după amăzi la 4 ore când se numără voturile.

Dacă pe ședulă sânt scrise mai multe nume, decât câți membrii are drept să alégă acel cerc, numele scrise în urmă, nu să iaă în considerare.

Dacă mai mulți aă întrunit voturi egal, atunci între ei decide sörtea.

Apelată în contra alegerii să pöte face în termen de 15 zile dela alegere la comisiunea verificătoră a comitatului.

1. Adunarea generală. Reprezentanța său comisia municipală, țene de regulă în fie-care an, sub președința comitelui suprem, cel puțin două adunări, cari se numesc adunări generali, la cari, se înțelege că ieu parte numai membrii viriliști și cei aleși ai comitatului. În aceste adunări generali se desbat toate cauzele aparținătorie la comitat; în aceste adunări se apröbă preliminariele și socöile singuraticelor comune; adunarea generală a comitatului are dreptul a arunca dare supletörie (megyei pótdó) asupra locuitorilor din comitat, când cere trebuința.

Președintele adunării generali a comitatului este

comitele suprem și în cas de împedecarea acestuia vice-comitele — respective protonotariul.

Diua țeneriei adunării generală împreună cu obiectele pertractânde, vice-comitele o publică cu 8 zile înainte.

În adunarea generală, a comitatutui, afară de membrii virilisti și aleși, mai au drept de vot următorii oficianți din comitat: vice-comitele, protonotariul, notarii, protofiscul și fiscul, președintele și asesorii sedriei orfanali, protomedicul, protopretorii, cassariul și esactorii comitatenși.

2. Comitele suprem. Măestatea Sa Regele, la propunerea ministrului de interne, dă nume pentru fie-care comitat un conducător, care se numește *comite suprem* (*főispán*). Comitele suprem este reprezentantul politic al guvernului. El controlează activitatea tuturor oficianților de stat din comitat, afară de a judecătorilor; el conduce adunările generale ale comitatului și ședințele comisiei administrative, peste tot controlează și priveghează mersul tuturor afacerilor din comitat.

3. Oficianții în comitat sunt: vice-comitele (*alispán*); proto-notariul și notarii; proto-fiscul și fiscul; președintele și asesorii sedriei orfanali; proto-medicul; proto-cassariul; controlorul; proto-esactorul și esactorii; pe toți aceștia îi alege adunarea generală a comitatului tot la 6 ani;

Administrarea comitatului aparține vicecomitelui, carele:

1. se îngrijește ca comunele se împlinescă toate ordinațiunile ministeriale și legea comunala.

2. primește ordinele ministeriali adresate comitatului, și epistolele, rogările, apelatele și baniș;
3. esecută ordinele ministeriali;
4. esecută decisiunile reprezentanței municipale;
5. subscie în numele comitatului raporturile făcute către guvern;
6. e îngrijitorul sigilului municipiului.
7. asemnă în contul casei în cadrul preliminarului;
8. dispune asupra oficianților din comitat;
9. scontrăză cassa comitatului și a sedriei orfanali;
10. să îngrijește de cercetarea stărilor interne de prin comune și de manipularea corectă a banilor;
11. face raport adunării generale și comitelui suprem despre starea comitatului;

4. **Pretura.** Fie-care comitat, în privința administrativă, e împărțit în mai multe cercuri; un cerc de acesta se numește *pretură* (*szolyabiróság*). În fruntea preturei se află *protopretorele* (*főszolgabíró*) și pretorele (*szolgabíró*), pe cari asemenea îi alege adunarea generală a comitatului tot la 6 ani.

Protopretorul stă nemijlocit în atingere cu comunele și e mijlocitoriul între comune și comitat. El conduce alegerile de antistiă comunală și alegerea membrilor în reprezentanțele comunale din cercul său.

5. **Comisia administrativă.** Comisia administrativă se îngrijește ca trebile din comitat se meargă bine și diregătorii să-și îplinească datorințele lor; *Comisia administrativa* (*közigazgatási bizottság*) țene ședință în fie-care lună și se compune din comitele suprem ca președinte, ér membrii: vicecomitele, protonotariul, fiscul, președintele sedriei orfanali, proto-medical, inspectorul de dare, inspectorul reg.

de școle, procurorul regesc, și 10 membrii aleși de adunarea generală a comitatului.

Comisia administrativă decide în cauzele disciplinare ale oficianților din comitat, adică când vre un oficiant din comitat, nu-și împlinește datorițele sale conform legii, ori face lucruri contra legii, îl trage la răspundere, și cercetând cauza, hotărăște că acel oficiant cum se fie pedepsit. Tot odată comisia administrativă hotărăște în acele cazuri în cari după lege formeză *for apelor*.

III. Comuna.

Comunele sînt de 3 feluri:

1. **comune mici**, cari din cause materiale nu sînt în stare singure să facă din destul datorițelor impuse de lege, ci spre acest scop să asocieze cu alte comune.

2. **comune mari**, cari singure, din propria lor putere fac din destul datorițelor legii.

3. **orașe cu magistrat**. Comuna ca atare, în cauzele ei interne aduce hotărîri și face stataturi; aceste hotărîri și stataturi le duce la îndeplinire prin antistia comunală; dispune de averea comunală; se îngrijește de bună starea drumurilor comunale; peste tot comuna se folosește de drepturile și împlinește datorițele pe cari le prescrie legea comunală.

Când e vorba însă ca să se facă arunc pe locuitorii comunei, ori să se cumpere ori vîndă ceva moșia comunală; nu altmîntre când comuna voește să ridice ceva împrumut ori să sistematizeze ceva oficiu nou la comună, decisiunile în aceste

cause, numai atunci să pot duce la îndeplinire, decât sînt aprobate și din partea comitatului. În contra decisului comitatului, comuna pòte înainta recurs în termen de 15 zile la ministrul de interne. Dacă comitatul, asupra vreunui decis comunal, înaintat acolo în formă legală, nu să pronunță în adunarea generală cea mai apropiată, ori dacă guvernul asemenea nu se pronunță asupra apelatei înaintate acolo, în termen de 40 zile, decisul comunal — *facendo* — se privește de aprobat și să pòte duce la îndeplinire.

Statutul comunal trebuie să fie în consonanță cu legea, cu ordinele guvernului și cu statutele comitatului și după trecerea alor 30 de zile — termen de apelată — momentan trebuie înaintat comitatului pentru aprobare; și dacă comitatul nu se pronunță asupra lui în adunarea generală cea mai apropiată, să privește de aprobat și să pòta efectul.

Când însă ori și la ce ocaziune se constată că statutul e făcut contrar legii sêu nu correspunde mențiunei sale, comitatul ori și când îl pòte nimici, dar acesta numai pe lângă ascultarea preventivă a comunei. Decisul comitatului să pòte apela la ministrul de interne.

Particularii pot cere dela comună modificarea statutului comunal, decât acela e păgubitor pentru ei, și decisul comunal în această cauză să pòte apela la comitat și de acolo la ministrul de interne.

Ordinele guvernului, ale comitatului, referitorie la administrație și sentințele în cause disciplinari, ridicate la valòre de drept, comuna nuăle pòte pune la desbatere ci necondiționat trebuie s le esecute.

1. Comitetul comunal, (representanța comunală). Comuna, pentru ca să pòta face din destul tuturor datorințelor sale, și pentru ca să se pòta

folosi de toate drepturile ce i le dă legea, — alege din sinul său niște bărbați mai aleși, cari formează comitetul comunal. Numărul membrilor în comitetul comunal se fixează după numărul sufletelor din comună astfel, ca tot la 100 suflete se socotește un membru. În comunele mici nu pot fi mai puțin de 10 membrii în comitetul comunal și mai mulți de 20; în comune mari nu mai puțin de 20 și mai mulți de 40;

Jumătate din membrii sunt aceia, cari solvesc mai multă dare de stat, cari se numesc și viriliști, ér jumătate din membrii sunt aceia pe cari îi alege poporul, și afară de aceștia mai sunt membrii în comitetul comunal acei membrii din antistia comunală cari în urma oficiului lor au drept de vot. La ómenii cari au diplomă, cum sunt: preoții, învățătorii, advocații, medicii, etc. darea se socotește dublu.

Déac cumva între viriliști, adecă între cei ce solvesc mai multă dare, sunt și véduve, acele încă pot să se foloséscă de acest drept, dar numai așa că plenipotentéza pe cutare om din comună, ca se o represinte la ședințele comitetului comunal, despre acésta înse trebuie să facă arétare la protopretorul cercual.

Contribuția nevéstei său a copiilor, se socotește la olaltă cu contribuția barbatului său a părintelui, decă acest din urmă e totodată și îngrijitoriul averei

Déca individul nu locuește în comuna în carea solvesce mai multă dare, dreptul de virilist, și-l póte esercia prin plenipotentiat.

Déca cutarele solvesce contribuție în mai multe comune și e și luat în lista viriliștilor din acele comune, dreptul de virilist și-l póte esercia singur în toate comunele orî prin plenipotentiat. În

unul și același comitet comunal, o persoană numai pe un membru din comitet poate reprezenta.

Lista viriliștilor pe fie-care an o statoresce protopretorul cercual pe basa datelor dela oficiul de dare, și e pusă la vedere publică în decurs de 5 zile în casa comunală; contra acestei liste se poate face recurs în termen de 15 zile la vicecomitele și de acolo în alte 15 zile la comisiunea administrativă. Să susține însă dreptul ministrului de interne că în urma unor erori esențiali în procedura ori în decis, la raportul comitelui suprem, să supra censureze cauza.

Se înțelege de sine că recurs în contra listei viriliștilor se face numai atunci, când nu e indus în listă cutarele carele are drept, ori e indus careva, carele nu are nici un drept. Recurs contra acestei liste poate face ori și care alegător comunal.

2. Cine poate fi alegător comunal ?

Alegător comunal poate fi acela, carele a împlinit etatea de 20 ani și solvește barem de 2 ani dare în comună, mai departe ori care corporațiune, societate și peste tot ori care persoană morală, decă dispune de avere pe teritoriul comunei și solvește dare.

Nu pot fi alegători comunali :

1. soldații în serviciu activ ;
2. aceia cari pentru cutare crimă sunt osândiți la închisore ori sunt închiși preventiv.
3. oficianții de stat și de comitat în cazul când nu solveșc în comună alta contribuție decât numai cea de venit după salariul lor.
4. cari stau sub sechestru.

Lista alegătorilor o statorește o comisie exmisă din sînul comitetului comunal și e pusă la vedere publică în decurs de 5 zile în casa comunală. Recurs încontra listei alegătorilor comunali sê pôte face în termin de 10 zile la comisia verificătoria din comună, și în contra hotărîrei acesteia în alte 10 zile la comisiunea administrativă.

3. Cum sê aleg membrii comitetului comunal?

Când în o comună sînt mai mulți de 600 alegători comunali, alegerea membrilor în comitetul comunal sê face după cercuri, adecă comuna sã împarte în mai multe cercuri astfel cã în un cerc nu pot fi mai puțin de 200 alegători, dar nici mai mulți de 600; — ér decă în cûtare comună nu sînt 600 de alegători, alegerea sã face la ôlaltă.

Fie-care cerc alege atãta membrii în comitetul comunal, cãți sê cuvin după numêrul sufletelor; totdeuna sã alege și un anumit numêr de membrii suplenți.

Locul aceluî membru din comitetul comunal, carele 'și perde dreptul de membru prin decisul comisiunei verifiactorie, ori locul aceluî carele a repausat ori și-a perdut dreptul de membru, nu altcum a aceluia carele ca membru în antistie are vot în comitetul comunal, ori locul aceluia carele abdice de membru, — decă e virilist, 'l ocupă următoria carele solvește mai multă dare, — ca suplent, ér — decă e ales locul lui îl ocupă acel membru suplent carele a întrunit mai multe voturi.

În cause de neînțelegere decide în forul prim comisia verificatorie ér în forul al doilea comisiunea administrativă.

Acela carele e ales în mai multe cercuri, acel

cerc îl reprezintă, pe carele singur îl designează ér locul devenit astfel vacant îl ocupă membrul suplent.

Membrii în comitetul comunal se aleg totla 3 ani pe 6 ani; membrii suplenți se aleg însă numai pe 3 ani.

Membru în comitetul comunal póte fi ales acela carele e alegător comunal și a împlinit etatea de 24 de ani.

Điua alegerii membrilor în comitetul comunal o defige protopretorul cercual, dar numai atunci după ce lista viriliștilor pe anul viitor e publicată, ér lista alegătorilor comunali e autenticată.

Điua alegerii trebuie publicată în comună cu trei đile înainte.

Alegătorii au drept se alegă pe lângă președintele de alegere, 4 bărbați de încredere; dacă alegătorii nu voiesc a alege bărbați de încredere, pe aceștia îi denumeșec președintele.

Alegerea din o comună trebuie să se încheie în điua în care e fixată și se începe diminéta la 9 óre și se încheiă după améđi la 4 óre, când se numără voturile.

În numele minorenilor cu avere votéză la alegere tutorul ér în numele vėduvelor ori a femeilor maiorene, plenipotențiatul.

Un alegător numai o persoană póte reprezintă.

Plenipotențele, cu o óră înainte de începerea alegerii trebuiesc arétate președintelui de alegere; dacă cineva pėntru o alegere aű dat mai multe plenipotențe la mai mulți indiviđi, atunci tóte plenipotențele să nimicesc, nici una nu are valóre.

Alegerea se întėmplă prin vot secret, prin ședulă (țidulă), fie-care alegător pune în mână președintelui de alegere, o ședulă, pe carea sűnt scrise

numele acelora pe cari îi doreşte să fie aleşi în comitetul comunal. Dacă pe şedulă sînt scrise mai multe nume, de cât e numărul membrilor cari trebuie aleşi, numele scrise în urmă, nu se ia în considerare. Acei cari au întrunit mai multe voturi, sînt membrii aleşi ai comitetului comunal pe periodul următor.

Lista membrilor aleşi, deloc să şi publica. În contra alegerii membrilor comitetului comunal se poate face recurs în termen de 10 zile dela alegere la comisiunea verificătoară din comună, carea se compune din 2 membrii aleşi de comitetul comunal, din acei membrii, cari în acel period nu vin sub alegere, şi din 2 membrii denumiţi din partea protopretorelui cercual. Preşedintele acestei comisii e protopretorele. Decisul comisiei verificătoare în 5 zile se poate apela la comisiunea administrativă a comitatului.

Preşedintele de alegere, bărbaţi de încredere şi peste tot, aceia, cari în mod oficios ia parte la alegere, nu altmîndre şi alegătorii, stau subscutul legii. — Nu e iertat a aţîta pe nimeni la bataie ori a face scandal la alegere, că-ai se pedepsesc aspru aceia, cari împedecă ori voiesc a împedeca cu ori ce mijlôce alegerea.

4. Cum să alege antistia comunală?

Dupa terminarea alegerii membrilor în comitetul comunal, protopretorele conchémă comitetul comunal pentru constituire şi defige terminul pentru alegerea antistiei comunale, carea trebuie publicată în comună cu 48 ore înainte.

Antistia comunală să compune:

1. în comune mici: din jude, sub jude, cel

puțin 2 jurați, notariul cercual, tutorul cercual și medicul cercual.

2. în comune mari: din jude, subjude, cel puțin 4 jurați, cassar, notar, tutor și medic comunal.

Statutele comunelor, cari prescriu mai de aproape sfera de activitate a membrilor din antistia comunală, trebuie făcute în consonanță cu legea comunală.

Salariul regulat în comune mici și mari are notariul comunal ori cercual și medicul comunal ori cercual.

Salariile și eventualele diurne se regulează prin statutul comunal.

Că în comunele mici și mari, membrii antistiei comunale, să aibă salarii și în ce sumă, asemenea se regulează în statutul comunal.

Acolo unde împrejurările locale pretind, comitatul poate dispune că averea judei comunale să fie asigurată în contra focului, pe spesele comunei.

Salariul notariului comunal ori cercual, după ascultarea comitetului comunal și amăsurat stărei materiale a comunei, îl statorește comitatul.

Acest salariu nu poate fi mai puțin de 800 corone și cuartir în natură.

Salariul odată statorit, nu se mai poate reduce.

Iudele, subjudele, jurați, cassariul și tutorul comunal să aleg pe 3 ani; notariul și medicul comunal să aleg pe viață; pe jude, subjude, jurați, cassar și tutorul comunal îi alege poporul alegător, ér pe notar și pe medicul comunal îi alege comitetul comunal.

Președinte la alegerea antistiei comunale e protopretorele.

În antistia comunală poate fi ales ori și care alegător comunal dacă a împlinit etatea de 24 ani.

Nu p^ote fi ales în antistia comunala:

1. acela carele nu p^ote fi ales de membru în comitetul comunat;

2. preotul, înv^{et}ătoriu și oficiantul de stat;

Notariul comunat nu p^ote fi înrudit cu judele ori cu cassariul, dar nici judele asemenea nu p^ote fi înrudit cu cassariul.

Candidarea la postul de jude, notar și medic comunat o face președintele de alegere adevă proptoretorele, ér la cele-lalte posturi candidarea o face comitetul comunat.

La fie-care oficiu trebuie candidați 3 înși.

Alegerea se întemplă prin aclamare, ér decă 10 alegători cer în scris votare nominală, peședintele de alegere trebuie să ordineze votarea. În casul când la oficiul de jude, notar și medic comunat nici un candidat n'a obținut majoritatea absolută a voturilor, se face de loc a două votare între acei doi candidați, cari au primit mai multe voturi, și decă la a două votare voturile sunt egali, decide s^ortea.

Cel ales de jude comunat, e silit a primi alegerea și în cas contrar p^ote fi pedepsit până la 200 corone.

Apelată în contra alegerii antistiei comunale, se p^ote face în 15 zile dela alegere, la comitat, și în contra decisului acestuia în alte 15 zile la judecătoria administrativă.

Acel membru din antistia, căruia i-a expirat mandatul, trebuie să p^orte oficiul său până atunci, până când următoriu său în oficiu, prin alegere ori prin substituire nu își ocupă locul.

Locurile în antistia comunala, devenite vacante în decursul timpului, să îndeplinesc prin alegere ori prin substituire.

La postul de notar cercual ori comunat și la

postul de medic cercual ori comunal substituirea o face protopretorele, ér la celelalte posturi din antistia comunală, substituirea o face comitetul comunal sub presidența protopretorelui cercual.

Membrii antistiei comunale, după alegere depun următorul jurământ: „Eu N. N. mă jor că datorințele împreunate cu oficiul meu, cu siguritate conștiințioasă le împlinesc. Dumnezeu așa să-mi ajute!”

Fie-care membru din antistia comunală e răspunător cu averea sa, pentru eventualele pagube ce ar face statului, comitatului, comunei ori singuraticilor, cu voia, din nepricepere ori din nebagare de sémă.

5. Despre comitetul comunal.

Președintele comitetului comunal e judele comunal, ér când acesta e împedecat — sub judele.

Numărul ședințelor comitetului comunal 'l statorește statutul comunal dar în fie-care comună primăvéra pentru cercetarea socoșilor comunali și tómna pentru facerea preliminariei comunale, — cu o lună mai înainte de adunarea generală a comitatului, — trebuie să se țină ședință de comitet.

Dacă însă judele comunal, comitetul comunal ori a patra parte a membrilor comitetului comunal află de bine, se pot țene ședințe estra-ordinari de câte ori cere trebuința; tot astfel la provocarea comisiunei administrative, a vicecomitelui ori a protopretorelui, nu altmîntre la dorința notariului comunal ori cercual, judele comunal e dator a conchémă în totdeauna la ședință membrii comitetului comunal.

Membrii comitetului comunal să conchémă la ședință totdeauna înainte cu 24 ore; pe lângă espunerea obiectelor de pertractare.

În şedinţa comitetului comunal decid membrii prezenţi.

Mersul consfătuirii în şedinţa comitetului comunal, să reguleză prin statutul comunal.

Acel membru al comitetului comunal, carele e arândatorul bunului comunei ori are contract cu comuna său e în pără cu comuna, nu poate lua parte la pertractarea obiectelor decât e parte interesată şi nici nu poate vota.

În comitetul comunal au drept de vot următorii membrii din antistia comunală: judele, juraţii, cassariul, notariul, medicul şi tutorul; — ceilalţi membrii din antistia comunală pot să—şi ridice vocea în comitetul comunal şi decât sunt provocaţi, sunt chiar datorî la acesta, dar vot nu au numai de cumva ar fi altmîntre membrii în comitetul comunal.

Şedinţa comitetului comunal o deschide şi o închide preşedintele; el conduce consfătuirea şi să îngrijeşte ca să se ţină ordinea şilei.

Îi stă în drept dar şi în datorinţa preşedintelui ca pe aceia cari nu sînt membrii în comitetul comunal şi turbură pacea şi linişcea în şedinţa, să-i scotă afară din şedinţa; pe vorbitor să-l facă atent a vorbi la obiect, şi decât s'ar abate de repetiţe ori dela obiect, său ar vătămă bunăcuviinta, să-l îndrume la ordine, şi decât acesta nu ar folosi, să-i detragă cuvîntul dela obiectul acela.

Judele comunal pune cauza la vot, care să poate efeptui prin sculare, dar decât 10 membrii poftesc ori decât e vorba de vinderea averei comunale, de luarea de împrumut pentru comună, ori de aşedarea banilor comunali în vre-un institut de bani, preşedintele e dator a ordină votare nominală. Acel membru al comitetului comunal, carele vătămă autoritatea consfătuirii ori vătămă pe cutare mem-



194542D

bru din comitet, și vătămarea nu și-o retrage, ori acel membru, carele prin portare necorespundătoră conturbă consfătuirea, poate fi pedepsit prin președinte până la suma de 30 coróne, și până nu solvește pedepsa, nu poate lua parte la ședințele comitetului.

Dacă comitetul comunal prin atitudinea sa, adecă prin ținuta sa ori prin decisiunile sale, periclitază interesele statului ori bună starea comunei, — ministrul de interne, la propunerea ori ascultarea comitatului, poate disolva comitetul comunal, și dispune pe calea comitatului asupra demersului aface-rilor comunali.

Membrii comitetului comunal încă sunt răspunzători cu averea lor pentru eventualele pagube ce ar căusa prin hotărârile comitetului.

Mai ales să fie cu mare atențiune membrii comitetului comunal, la censurarea socoților comunali și la facerea preliminariei; căci fiind depusă în mâinile lor sorțea întregii comuni și fiind ei încredințați respective provăduți cu încredere de către locuitorii comunei, acestei încrederi trebuie să corespundă cu inimă și conștiință curată; se păzească comuna de ori și ce pagubă; ér atunci când trebuința cere ca să alégă notar ori medic comunal, séu sé candideze antistia comunala, — atunci să fie pătruși numai și numai de Duchul adevărului și al dreptății; să nu-și vëndă libertatea și cunoșcința sufletului lor; cu fruntea senină țină sus și tare la adevăr și facă toate numai pre cum cer interesele comunei. Aibă în totdeauna în vedere membrii comitetului comunal, că ceea ce ei fac în numele poporului fac, și că legea morală adecă legea binelui oprește seversirea lucrurilor ce sunt în contra cu dreptatea și cu conștiința curată.

Că Dómnne! amar să răsbună nedreptatea și lucrurile mărsave făcute pe conta poporului. — Dómnne! mângăét póte fi acel membru al comitetului comunal ori al antistiei comunale, carele a muncit pentru binele comunei sale și carele e linișcit în sufletul său despre aceea, că tot-ce a făcut, nu pentru interesele sale personale, ci pentru interesele comunei sale și a poporului a făcut.

6. Economia comunei. Averea comunei și a instituțiunilor comunale în fie-care an trăbue luată în inventar ér acest inventar trăbue acludat cătră socóta anuală a comunei.

Averea comunei trăbue susținută neatinsă.

În casuri esecțiunali, numai așa se póte vinde ori împărți averea comunei, asemenea numai așa să póte cumpéra avere pe séma comunei, decă comitetul comunal decide acésta și decă dela acest decis — care trăbue publicat — în 30 zile comitetul comunal érási țene ședință și în aceea ședință toți membrii comitetului comunal aduc decis pe lângă vot nominal și cu majoritate absolută.

Decă la acésta ședință, nu sânt de față toți membrii comitetului comunal, chiár în acest mod se mai conchémă membrii la ședință, adecă peste 30 zile; și decă nici atunci nu sânt toți membrii de față, — se conchémă peste 15 zile altă ședință în care apoi decid membrii prezenți.

Acele venituri ale averei comunale, cari până aci saú folosit pentru acoperirea cheltuielilor comunei, și de aci încolo, înainte de tóte, spre acest scop să folosesc.

În contra decisului comitetului comunal de a vinde ori împărți avereac comunei, nu altmíntre de a cumpéra avere comunala, ori care locuitor al comunei are drept de a apelá în termin de 30 zile la comitat.

Asemenea decis, până la expirarea timpului de apelată și în cas de apelată, până la resolvirea ei, — nici la un cas nu să pôte efeptui.

Antistia comunală e datóre ori ce proces intentat în contra comunei, a 'l aduce prin protopretorele cercual, la cunoșcința vice-comitelui.

Esarëndarea averei comunali de comun să efeptueșce prin licitațiune publică.

Modalitățile licitațiunei și prețul strigărei le stabileșce comitetul comun, tot acesta apróbă și licitațiunea.

Dcă licitațiunea nu ar duce la rezultat ori dcă pentru comună ar fi mai avantajios ca averea să sé esarëndeze din mână liberă, acésta să pótă face numai după-ce contractul din afacere sé apróbă și din partea comitatului.

7. Preliminariul comun. Proiectul de preliminar, antistia comunală îl presentéază comitetului comun.

Preliminariul trébue să cuprindă în sine tóte speșele ordinari și eștraordinari ale comunei, mai ales cu privire la acele speșe, pentru acoperirea cărora comuna e deobligată prin lege.

În preliminar să suscep și acele venituri ale comunei cari și până acu sau folosit spre scopurile comunei, împreună cu remanența cassei din anul precedent.

Preliminariul astfel presentat să ia la censurare și să apróbă în ședința de tómnă a comitetului comun; — proiectul de preliminar însé trébue înainte de censurare în decurs de 15 zile pus la vedere publică si acésta trébue adusă la cunoșcința locuitorilor.

Preliminariul împreună cu părerea minorității trébue sușcernut comitatului pentru aprobare.

Antistia comunală e datóre a țené strict preliminarul comun.

În cât spesele comunei nu s'ar poté acoperi din veniturile comunale, comuna póte aruncá dare comunálă pe locuitori.

Oficianții de stat și de comitat, preoții, învățătorii, și notarii comunali, după salariul lor nu solvesc dare comunálă.

8. Socoțile comunali. Socoțile comunali trébue făcute în consonanță cu rubricile din preliminar.

Socoțile comunali să censuréză în ședința de primăveră prin comitetul comunál; spre scopul acesta ședința comitetului să convócă cu 15 zile înainte și despre ținerea ședinței trébue avisat protopretorele cercual; comitatul să îngrijește ca la censurarea socoților comunali să presideze un individ afară din comună, carele conduce ședința comitetului comunál și despre cele esperiate face raport către comitat.

Socoțile comunali încă trébue puse la vedere publică în decurs de 15 zile înainte de censurare.

Socoțile comunali censurate de comitetul comunál, cu eventualele obiecționări ale particularilor să sușcern comitatului pentru supra-censurare.

Comunile sânt îndatorate, ca fondurile cari sânt încredințate comunelor spre administrare, să le administreze conform menițiunei acelor fonduri, și sânt îndatorate comunele a raportá în fic-care an comitetului comunál despre starea acelor fonduri și a presentă și socóta regulată despre ele.

7. Despre cauzele orfanilor și

8. Tutoratul.

La etatea de 24 ani, fie-care om devine maioren; femeia devine maiorenă când se căsătorește, măcar să nu fi ajuns încă etatea de 24 ani.

Până la etatea de 24 ani, copiii stau sub îngrijirea parintescă. Acei tineri cari au împlinit 18 ani, dacă așa pretind cauzele lor familiare, să pot face maiorenî prin sedria orfanală. Atare individ să se adreseze cu totă încrederea către notariul comunal, carele îi va spune ce are de făcut.

Dacă să întimplă de rămân copii orfanî de tata ori și de mamă, sedria orfanală denumește pentru îngrijirea orfanilor un tutor, carele-ca și tata ori mama are să îngrijescă de creșterea orfanilor și de averea lor. — În fie-care comună este un tutor comunal carele are grije ca tutorii din comună să-și împlinescă datorițele. În comitat sedria orfanală să îngrijesce de sörtea orfanilor și de averile lor. Sedria orfanală se compune din un președinte, mai mulți asesori și un cassar.

Maiorenii se pun sub tutorat:

1. dacă sînt smintiți la ininte (alienați, elmebeteg) seu surdo-muți, și nu se pot înțelege nici prin semne.

2. dacă sînt prădători de avere.

3. dacă de un an sînt depărtați de casă, nu se știu unde sînt, ori sînt împedecați a veni acasă și a-și îngriji averea.

4. dacă sînt osândiți la închisore pe un timp mai îndelungat.

Punerea sub tutorat o ordinază judecătoria; — pentru acestia érași sedria orfanală denumesce tutori.

La maiorenî puși sub tutorat, tutorul de comun e soțul de căsătorie, tata ori altă rudeniă.

Nu pôte fi tutor:

1. carele stă sub tutorat.

2. călugării;

3. acei cari trăesc o viață scandalosă.

4. acei cari stau sub sequestru.

Fie-care individ e dator a primi sarcina de tutor, sub pedepsă până la 400 coróne.

Nu e dator a primi sarcina de tutor:

1. carele a trecut peste 60 ani.
2. carele e tutor deja.
3. carele are 5 copii și se îngrijește de creșterea lor.
4. ministrii.
5. deputații dietali.
6. oficianții publici, preoții mirení, învățătorii, etc.

Tutoratul încetază:

1. când minorenul ori maiorenul pus sub tutorat móre.
2. când tutorul móre.
3. când minorenul devine maioren.
4. La rogarea tutorului ori la absolvarea lui din partea sedriei orfanali.
5. prin suspendarea tutorului.

Tutorul ocupând locul părinților, are o deosebită datorință a îngriji de minorenii încreduți lui, a fi cu grija la creșterea lor morală și a îngriji ca averea lor să nu se micșoreze, că-ci tutorul, carele nu-și împlinește în mod conscientios datorințele sale față de cei cari sunt lui încredințați, va fi tras la răspundere prin sedria orfanală și depus adecă suspendat și astfel rușinat înaintea ómenilor.

Dela sedria orfanală se pot lua împrumuturi pe averi imobile adecă pe moșii, până la a treia parte din prețul averii, dar acele împrumuturi trebuie resolve în cel mult 32 de ani.

Cari au lipsă de astfel de împrumuturi, nu altmíntre în ori și ce causă, care aparține sedriei orfanali, să se adreseze către ăntistia comunală,

unde vor primi toate deslușirile de lipsă, cu atât mai vârtos, că antistia comunală în multe cazuri trebuie să-și deie părerea sa asupra rogarilor adresate către sedria orfanală.

IV. Despre lăsămături.

Dacă se întâmplă de móre cutare individ, după carele rămâne ceva avere, aceea ce rămâne după mórtea sa, se numește *lăsământ*. În cazuri de acestea, antistia comunală suscepe cazul morții, adecă face însemnare că cel care a murit, ce următori legali are, câtă avere a rămas după dânsul și că făcut'a testament ori ba? — Dacă a făcut testament, atunci și testamentul trebuie să se alătore la cazul morții, care apoi să trimită la judecătoria cercuală. — Judecătoria apoi îndatoréză pe antistia comunală a face inventar despre totă averea mișcătóriă și nemișcătóriă și despre toate datoriile celui ce a murit; toate aceste apoi judecătoria cercuală le transpune notariului public regesc, carele chéamă pe toți următorii la sine pentru ca să pertracteze lăsământul, adecă să se șcie câtă avere și câtă datorie a rămas, și cum să se împartă aceste între următori. — Dacă următorii sânt ómeni de nărăvélă și subscriu protocolul de pace înaintea notariului public regesc, atunci toate scrisorile să trimit éráși judecătoriei cercuali, și se transcrie averea pe numele fie-cáruia dintre următori, așa pre cum ei s'au înțeleș. În cazul când următorii nu se pot înțelege, atunci judecătoria cercuală împarte averea între ei, ér partea nemulțămítă cu acésta împărțire și póte căuta dreptul pe calea legii.

— Drept aceea e foarte de recomandat ca următorii să aibă în vedere proverbul: „unde se certă doi, câștigă al treilea,” și la împărțirea lăsaménturilor să nu fie conduși de Duchul pismeî sêu al rês bunărei, ci în frățescă înțelegere, să se înțelégă unii cu alții fără să facă multă gâlcévă, că-ci dēcă ajunge lucrul pe calea procesului, apoi în cele mai multe casuri nu numai că nu câștigă nimic, dar pe lângă aceea că cauza se amână cu anii, se mai aleg și cu o sumă mare de spese de proces. — Dēcă însă bună înțelegere nici la un cas nu se pôte face, trebuie cerut sfatul vre-unui avocat, căci cauzele de lăsamént sânt de așa natură că numai avocatul le pôte apêra.

Totuși vorba românului: „mai bine o pace slabă decât un proces gras“.

Testamentul.

Fie-care individ, carele dispune de o avere ôreși-carea, are datorința să se îngrijescă, ca după mórtea sa, următorii sêi să nu se iee la proces pentru moștenire, ci să împărtescă încă înainte de mórte, averea sa între ei, respective să se îngrijescă că averea sa după trecerea lui din viêtă, în ce mod să fie stăpânită. Dispozițiunea cea din urmă ce o face cutarele, încă fiind în viêtă, pentru împărțirea ori moștenirea averii sale după mórtea sa, se numește testament.

Testament se pôte face prin notariul public regesc, prin judecătoria cercuală ori prin notariul comunal.

Testamentul carele se face înaintea notariului public regesc ori înaintea judecătoriei regesci, se numește testament public. Surdo-muți, muți și acei

carî n'au împlinit etatea de 18 ani, numai înaintea notariului public regesc ori înaintea judecătoriei cercuali pot face testamentul.

Dar şi omul singur 'şi pôte face testamentul, adecă 'l pôte scrie el singur, decât că în cazul acestă testamentul trebuie să fie scris şi de doi martori, în cele lalte casuri trebuie patru martori.

Testament să pôte face şi numai cu vorba, adecă cel carele face testamentul dechiară dar înaintea alor patru martori, care este dorinţa lui cea din urmă şi că acésta dorinţa din urmă a lui este totodată şi testamentul lui. Acest fel de testament însă numai atunci are valóre, decă dela face-rea testamentului până la mórtea testătorului nu a trecut trei luni; de cumva a trecut trei luni, numai aşa are valóre, decă să pôte dovedi că testătorul nu a fost în stare a face alt testament.

Să pôte face şi testament escepţional, bună-óră în timp de resbel, pe câmpul de luptă ori când bântue morburî epidemice, cum e cholera etc. Când testamentul escepţional e scris de mâna testătorului, nu e de lipsă să-l subscrie şi martorii, dar când testamentul escepţional nu e scris de mâna testătorului, e de lipsă să fie scris şi de doi martori dintre carî barem unul trebuie să şcie ceti şi serie.

V. Matriculele de stat.

Pentru ţenerea în evidinţa a casurilor de naşcere, căsătorie, şi mórte servesc matriculele de stat. Matriculele de stat le conduce matriculantul de stat şi substitutul său, pe carî îi denuşeşte ministrul de interne.

Ca să cunoaştem cele mai necesarii cunoştinţe cari se refer la casurile de naşcere, căsătorie şi morţi, mai jos sunt înscrise unele dispoziţiuni ale legii; anume:

1. **casul naşcerii** trebuie adus la cunoştinţa matriculantului de stat, cel mult în o săptămână dela naşcere. — Mort născuţii ori cari au murit în decursul naşcerii, trebuie înştiinţaţi în ziua următoare.

Pentru înştiinţarea casurilor de naşcere sunt obligaţi:

1. tata legal;
2. mōşa carea a luat parte la naşcere;
3. eventual medicul;
4. cari au fost de faţă la naşcere;
5. acela în a cărui locuinţă s'a întâmplat naşcerea;
6. mama, de loc cum se însanetoseşte.

Mōşa e îndatorată a înştiinţa matriculantului de stat în decurs de 24 ore fie-care naşcere la carea a luat parte. Acela, carele prin lege e îndatorat a înştiinţa casurile de naşcere, în cas când nu le înştiinţează matriculantului de stat, în timpul prescris de lege, — va fi pedepsit din partea forurilor politice.

2. **Căsătorie.** Căsătorie validă numai înaintea matriculantului de stat se poate încheia. — Acei, cari doresc a încheia căsătorie, înainte de toate să se adreseze către matriculantul de stat, de unde vor primi îndrumările de lipsă; anume: ce documente au să câştige că căsătorie proiectată să se potă încheia. — Atât junele cât şi mirésa au lipsă de estrasul său cartea de botez; — apoi decât atât junele cât şi mirésa, nu sunt încă trecuţi de 24 ani, au lipsă de învoéla părinţilor la căsătorie; —

dacă junele nu a trecut peste anii de asentare, are să dovedască că are licența excepțională pentru căsătorie; — în fine junele și mirésă trebuie să dechiare că nu sunt înrudiți la olaltă. — Din toate aceste și alte documente pe cari matriculantul de stat le află de lipsă, apoi se constată că se poate ore încheia casetoria proiectată ori ba?

Dacă nu sunt piedeci la încheierea căsătoriei, atunci matriculantul de stat face publicarea adecă vestirea; această publicare se face în timp de 14 zile, după cari mai așteptându-se 3 zile, căsătoria se poate încheia. Dispensație dela publicare poate da vice comitele ér rogarea pentru dispensație o face matriculantul de stat. — Dacă căsătoria nu se încheia începând dela publicare în termen de un an, numai atunci se poate încheia dacă din nou se publică.

Nu pot încheia căsătorie:

1. persoanele impotente, (cari n'au trecut de 12 ani séu sunt smintite la minte) și cari sunt sub tutorat.

2. cari n'au ajuns etatea desvoltată (bărbatul 18, femeia 16 ani.)

Ministrul de justiție poate da dispensație.

3. némurile de sânge: fratele și sora; fratele cu următorii nemijlociți ai fratelui ori ai surorii.

4. Nu poate încheia căsătorie acela a cărui căsătorie de mai nainte n'a încetat ori nu s'a nimicit.

5. Nu se poate încheia casetorie fără învoela părinților.

6. nu pot încheia căsătorie veri primari.

Ministrul de justiție poate da dispensație.

7. nu pot încheia căsătorie aceia, pe cari legea i-a despărțit pentru spargerea căsătoriei.

8. femeia nu poate încheia căsătorie în timp

de 10 luni dela mórtea bárbatului; — decá în decursul acestui timp femeia naște, apoi póte încheiá cásătorie ori și când.

9. nu póte încheiá cásătorie fără licenția escepțională pentru cásătorie, acela carele nu a trecut peste anii de asentare.

10. nu se póte încheiá cásătorie fără publicare;

vice-comitele póte dá dispensație.

Legea îndatoréză pe toți cetățenii a încheiá cásatoria înaintea matriculantului, cá-cí numai aceea cásătorie e validă, carea se încheiá acolo; creștinii adevărați înse și aduc aminte și de sânta biserică, și după încheierea cásătoriei civile, merg în casa lui Dumnezeu și acolo sfințesc cásatoria lor prin legarea mânilor din partea preotului și prin jurământul ce-l depun pe sânta Evangeliă și pe sânta cruce; românul totdeauna a ținut la legea strămoșescă și tot astfel trebuie să facă și în viitor; decá ni împlinim datorințele pe cari ni le cer legile țerii, trebuie să împlinim și datorințele pe cari le cere legea lui Dumnezeu. Creștinul bun așa și face!!

3. Casul de mórte. Fie-care cas de mórte trebuie înștiințat matriculantului de stat, cel mult în ziua următoare. Casul de mórte e dator a-l înștiința:

1. capul familiei;
2. membrii familiei;
3. acela în a căru locuință s'a întâmplat casul de mórte;

4. proprietariul seu gazda casei, decá locuiește în acea casă.

Să iée spre șcire toți cari, sunt obligați a face acésta înștiințare, ca de loc să facă arătare ma-

tricolantului de stat, și până nu s'a făcut acesta înșeințare nu-i iertat a îngropă mortul; în cas contrar, cei de vină vor fi pedepsiți foarte aspru.

VI. Judecătoriale.

1. Judecătoria comunală. Judecătoria comunală constă: în comune mari din jude, un jurat și notariul comunal, ér în comune mici din jude și doi jurați.

La judecătoria comunală aparțin causele care nu trec în valoare peste 40 corone.

Judele comunal nu poate judeca în acele cause:

1. în care persoana lui fiind interesată direct ori indirect, poate spera folos ori pagubă.

2. nici în aceea cauză nu poate judeca în care soția sa ori nemurile sale sunt părți interesate.

3. nici în aceea cauză, unde judele poate figura ca martor.

4. nu poate nici în cazul, când cu pârățul ori pârătorul e în dușmănie.

La judecătoria comunală nu se pune jurământ. Partea neîndestulată cu judecata adusă, poate apela la judecătoria cercuală regescă.

2. Judecătoriale regești.

Tote judecătoriale regești din țera noastră, aduc sentințe în numele Măestății Sale a Regelui.

Forurile judecătorești sunt:

1. judecătoria curcuală regescă. (királyi járás-biróság)

2. Tribunalul regesc (királyi törvényszék)

3. Tabla regescă (királyi ítélő tábla)

4. Curia regescă (királyi kuria).

Judecătoria cercuală regescă e chemată a pertractă și a aduce sentințe în cauzele ce s'ar ivi între cetățenii țerii. În contra sentinței judecătorei cercuali se poate apelă la tribunalul regesc. Aprópe pe lângă toate judecătoriile cercuale regesci din țeră se află *cartea fonduară* (telekkönyv—Grundbuch), carea cuprinde în sine însemnarea moșiilor, averilor imobile din cercul acelei judecătorei regesci. În cartea fonduară fie-care individ, care are moșie pe teritorul cercului judecătoresc, are trei foi și anume:

1. Fóea A. carea arată numărul cărții fonduări și a parcelei, locul unde se află moșia cât e de mare în jugere și sténjini patrați, și cum se folosește: adecă e loc de pășune, pădure, grădină, loc de casă ori arătură.

2. Fóea B. carea arată cine e proprietariul moșiei, cu cât a fost cumpărată ori cât valorează.

3. Fóea C. carea arată câtă datorie este întabulată pe moșia aceea.

Înainte de ce voim să cumpărăm vre-o moșie, se mergem la cartea fonduară și să cercetăm starea respectivei moșii adecă cât e de mare, cine e proprietariul ei și ce datorii întabulate sânt pe ea; după ce sântem în curat asupra acestora, putem încheiá contractul dar să grijim, ca moșia cumpărată să se scrie pe numele nostru, că-cí numai aceea e moșia noastră adevărată, carea se află îndusă în cartea fonduară pe numele nostru.

3. Tribunalul regesc.

Tribunalul se compune din un președinte și mai mulți juđi, cari tot câte trei judecă în cauzele aparținătoare de tribunal.

Pe lângă fie-care tribunal s'a mai instituit și *curtea cu jurați*, carea constă din 3 județi și 12 jurați.

Jurat poate fi acel cetățen al țării, carele a împlinit etatea de 26 ani, știe vorbi ungurește, știe citi și scrie și solvește cel puțin 20 corone dare pe an. Curtea cu jurați judecă în cauze mari cum sunt:

vătămarea persoanei Măestărei Sale;

trădarea de patrie;

răsvrătirea în contra legilor țării;

vătămarea religiunii;

omorul;

aprinderea;

crima în contra sănătății publice;

Aceste crime se pedepsesc foarte aspru, chiar și cu moarte.

4. **Tabla regescă.**

Sentințele tribunalului regesc se apelază la tabla regescă. Table regesci sunt în 11 orașe mai mari anume în: Budapest; Debreczen; Győr; Kassa; Kolozsvár; Maros-Vásárhely; Nagyvárad; Pécs; Pozsony; Szeged și Temesvár.

5. **Curia regescă.**

Forul suprem judecătoresc este Curia regescă, carea pentru totă țera numai una este, în Budapesta. În contra sentinței Curiei regesci, nu mai este loc de apelată.

6. **Judecătoria administrativă.**

Pentru afacerile administrative, s'a instituit în Budapesta, o judecătorie administrativă, la carea

aparțin numai cauzele administrative cum sînt: apelata în contra alegerii antistiei comunale ori a notariului comunal ș. a., adică acele cauze cari în sine nu constituie transgresiune ori crimă.

Judecătoriile regești din țară sînt instituite pentru ca să aducă dreptate, cărora din una sau alta parte li s-au făcut nedreptate. Înainte de a pași însă cu plîngerile noastre înaintea judecătoriei, să cumpenim bine aceea ce voim a face și să nu mergem la bara justiției cu toate nimicurile, căci acesta costă mulți bani și e lucru mai frumos decît omeni să pot înțelege și cît pot înconjura procesele de pe la judecătorii. — Când însă cineva e silit a cere ajutorul judecătoresc, fiind-că nu fiecare cunoște legile, — să se adreseze către astfel de bărbați cari anume să ocupă cu studiarea legilor și cari sînt puși anume ca să reprezinte pe omeni în procese; — astfel de bărbați învățați se numesc *advocați* sau *fișcali*; — decît avem ceva proces, să ne adresăm cu toată încrederea către vre un avocat, carele apoi ni va apăra interesele noastre.

7. Notarii publici regești.

Cetățenii din o țară au multe afaceri unii cu alții; cumpără, vînd, fac fel de fel de legături; dar fiind-că cetățenii nu cunosc toate legile cari trebuie păzite la facerea tuturor acestora, statul a denumit în mai multe locuri din țară, bărbați învățați și de toată încrederea, că cetățenii să se adreseze către ei în cauzele lor, și acești bărbați deștepti se numesc *notarii publici regești*. Toate legăturile, declarațiunile și afacerile cari se fac înaintea notariului public regelesc, au putere mare și sînt așa de valide ca sînta scriptură.

8. Statariul.

Când pe teritoriul cutărui comitat, se întâmplă adese omoruri, furături, jăfuiri său aprinderi, orî linişcea publică e cu mult mai periclitată, decât ca făcătorii de rele să pôtă fi traşi la judecată pe cale regulată, — atunci ministrul de interne, la cererea motivată a comitatului, publică statariu pe teritoriul acelu comitat.

Judecători în vremea statariului sînt: un preşedinte şi 4 juđi dela tribunalul concerninte. Sentinţa adusă de cătră aceşti judecători, de comun e foarte aspră, nu se pôte apelă şi de loc să şi duce la îndeplinire.

Să ne ferescă Dumnezeu sântul de statariu şi să ne învrednicescă ca prin muncă cinstită să lucrăm pentru fericirea patriei, în pace şi buna înţelegere.

VII. Dările.

În fie-care comitat este un director de finanţe (pénzügyigazgató) carele să îngrijeşce că dispoziţiunile legii cu privire la dări să fie împlinite şi carele controléză mersul regulat al tuturor afacerilor de dare. — Dările să adună la oficiile de dare (adóhivatal.) — De comun locuitorii comunei solvesc dările la casa comunală, de unde în fie-care lună de două orî se administreză prin perceptorul comunal, la oficiul de dare. — Aceia cari solvesc pe an dare peste 200 coróne, nu solvesc darea la comună, ci de a dreptul la oficiul de dare.

Dare de pământ să solvește după pământul aratoriū, pășune, pădure, rit, grădină, viie, adică după tot pământul care aduce folos. Pentru ca să se șcie soiul pământului și modul lui de lucrare, în fie-care comună se află pentru fie-care proprietar côle de catastru, în cari se află însemnat soiul pământului, modul lui de lucrare și venitul curat al acelui pământ. După venitul curat al pământului, se solvește 25·50/0 dare de pământ adică după un pământ cu venit curat de catastru de 100 fl. se solvește dare de pământ 25 fl. 50 cr.

Dacă să întemplă că rōda pământului orî se-mănătura din vre un an e nimicită prin grindină, prin secetă prea mare orî prin ger crâncen, se facem arêtare, dar numai decât, antistiei comunali, carea momentan trebuie să mērgă la fața locului pentru luarea protocolului despre pagubă, care protocol să trimită direcțiunei de finanțe. — Direcțiunea de finanțe apoi prin o comisiune ștaveresce paguba și conform pagubei, iertă o parte din darea pământului.

Dare de casă să solvește după o tabelă anumită și după arênda curată a casei. — După casa din nou zidită, 10 ani de arêndul nu se solvește dare de casă.

Dare de venit să solvește după tôte veniturile ce le pôte avé omul; acēsta dare are 4 clase:

de clasa I. să țin servitorii și măestrii de prin comune;

de clasa II. să țin proprietarii de pământ și case, și toți aceia cari solvesc dare după capital și percente; de clasa III. să țin arêndatorii de pământ, neguțatorii, apotecarii și toți cari nu au salar regulat d. e. advocații, injinerii, medicii și in-

stitutele de bani; de clasa IV. să țin aceia cari au
salar regulat ori pensiune regulată.

Dare generală de venit să solvește după toate
soiurile de dare.

Dare de scutire de miliție (hadmenteségi adó)
solvesc aceia:

1. cari odată pentru totdeauna sunt aflați ne
apți pentru serviciul militar;
2. cari la a treia asentare sunt ne apți;
3. cari înainte de a împlini anii de serviciu
militar, părăsesc țera.

După pușcă încă să solvește dare, anume după
pușca cu o țevie 2 corone, ér după cea cu două
țevii 4 corone pe un an.

Aruncul pentru dări să face prin antistia comu-
nală, prin direcțiunea financiară și prin comisiunea
pentru eiectarea dărilor.

Darea trebuie solvită pe fie-care an în 4 rate
anume în 15 februarie, 15 Mai, 15 August și 15
Noemvrie; care solvește mai târziu, trebuie să sol-
vescă și interese de întârziere și spese de execuție.

Darea nesolvită la timp să încasséză prin exe-
cuție; directorul de finanțe, la cerere bine motivată
póte dá amânare pentru solvirea dărilor, pe un
timp óreși-carele.

1. Competința de timbru.

Când facem ceva legătură, contract, declara-
țiune, atestat; când vindem ori cumpărăm ceva;
când facem rogare la cutare oficiu ori judecătorie;
când voim să ne asigurăm ceva drept în cartea
fonduară, trebuie să solvim o anumită sumă numită
competința de timbru, carea competența ori să sol-

veșce în bani, ori prin lipirea timbrului recerut pe anumitul act.

Fiind-că competența de timbru 'și are regulele ei, cum și câtă să se solvască, e de dorit, ca în totdeauna să facem întrebare de ómeni învățați cum sînt advocații, notarii etc. că-cî decă nu folosim timbrul recerut, ne pedepsește oficiul de dare.

Competința să mai solvește și atunci când cineva moștenește ceva avere, ori capătă ceva drept pe avere ori cumpără ceva avere.

Acésta competența o eiectează oficiul de dare și trebuie solvită în termen de 30 zile, căci în cas contrar să intabulează pe avere și să încasséză prin execuție.

În contra eiectării ori ce soiū de competență, să pôte face recurs în termen de 30 zile la direcțiunea financiară și de acolo la ministrul de finanțe.

Tot astfel când asupra cuiva s'a eiectat o competența în sumă mai mare, provenită din lăsămēt ori cumpărare, să pôte face rogare la direcțiunea financiară, pentru a căpeta respiriū de solvire, un timp mai îndelungat.

Scala timbrelor.

pentru cambii			pentru documente			pentru contracte		
până la	cor.	fil.	până la	cor.	fil.	până la	cor.	fil.
150	—	10	40	—	14	20	—	14
300	—	20	80	—	26	40	—	26
600	—	40	120	—	38	60	—	38
900	—	60	200	—	64	100	—	64
1200	—	80	400	1	26	200	1	26
1500	1	—	600	1	88	300	1	88
1800	1	20	800	2	50	400	2	50
2100	1	40	1600	5	—	800	5	—
2400	1	60	2400	7	50	1200	7	50
2700	1	80	3200	10	—	1600	10	—
3000	2	—	4000	12	50	2000	12	50
6000	4	—	4800	15	—	2400	15	—
9000	6	—	6400	20	—	3200	20	—
12000	8	—	8000	25	—	4000	25	—
15000	10	—	9600	30	—	4800	30	—
18000	12	—	11200	35	—	5600	35	—
21000	14	—	12800	40	—	6400	40	—
24000	16	—	14400	45	—	7200	45	—
27000	18	—	16000	50	—	8000	50	—
30000	20	—	16800	52	50	8400	52	50

Darea de vin. Darea de vin e deosebită, după cum e numărul sufletelor din sat său oraș. În Budapesta și Pojon încă e alta dare de vin, deosebită.

În orașele ori satele de clasa I. unde numărul sufletelor e peste 20,000, darea e:

după vin 12 coróne 70 filleri, după must 9 coróne 52 filleri, după vin de póme 4 coróne, pentru un Hectolitrú.

În orașele ori satele de clasa II. unde numărul sufletelor e peste 10,000 dar nu trece peste 20,000 darea e: după vin 11 coróne 38 filleri, după must 8 coróne 54 filleri după vin de póme 3 coróne 60 filleri pentru un hectolitrú. În orașele ori satele de clasa III. unde numărul sufletelor nu trece peste 10,000, darea e: după vin 8 coróne 70 filleri, după must 6 coróne 52 filleri, după vin de póme 3 coróne 20 filleri, pentru un hectolitrú.

Dare de vin solvește:

1. neguțatoriul care vinde vin;
2. crâșmariul și hotelierul care vinde vin în detaliu;

3. proprietariul de vie;

4. acela carele aduce vin din alt oraș ori sat.

Proprietarii de vii, cari nu să indeletnicesc cu vinderea vinului, plătesc o dare de vin cu favor, adecă mai puțină, după vinul de care au lipsă pentru familia lor. Darea acésta în orașele de clasa I. e după vin 6 cor. 70 fill. după must 5 cor. 4 fill; în orașele ori satele de clasa II. după vin e 5 cor. 38 fill. după must 4 cor. 2 fill; — în orașele și satele de clasa III. e după vin 2 cor. 70 fill. după must 2 cor. 2 fill.

Proprietarii cari voesc să fie împărtașiți de favorul acesta, sânt îndatorați a aduce acesta la

cunoștința antistiei comunale până la 15 Septembrie a fiecărui an, sau cel mult până la începutul storsului, căci altcum 'și perd favorul la dare.

Vinul carele să bea la nunți, botez, adevă la petrecerile de casă, să consideră ca vin pentru lipsele de casă. Vă se dă: dacă gazda casei va aduce împrejurarea acesta la cunoștința antistiei, va plăti și după acesta beutura darea cu favor mai de sus. La acesta dare însă numai proprietariul de vie are drept.

E scutită de darea de vin drojdia de vin și lipsa de vin care să arată prin scăderea vinului în vas.

Din întreg vinul să poată socoti pe scăzut 2 procente, er pe drojdi și fert, la vinul alb 8 procente și la vinul roșu 4 procente.

Cultivarea tutunului.

Tutun numai aceia pot cultiva, cari au licență dela ministrul de finanțe. Numai în acel pământ să poată cultiva tutun, carele e uscat și e prelucrat pentru cultivare, și carele să poată ușor controla și măsura și numai atunci, când o comisiune din partea direcțiunei financiare, află pământul acomodat pentru cultivare.

Licența de cultivare numai atunci se dă, dacă pe lângă cele espuse mai sus, să mai documenteze, că pe teritoriul de cultivare să află și o șură corespunzătoare de mare și provădută cu încuietori bune.

Tot tutunul cultivat, trebuie administrat și predat oficiului anume sistemizat pentru acesta și nu e iertat a folosi ori a vinde din el nimic.

Darea comunală.

Comuna, pentru ca să p^otă împlini datorințele prescrise de lege, eiectéză o anumită dare pe locuitorii comunei și pe toți cari a^u avere pe teritoriul comunei, carea să numește dare comunală; — acésta dare pentru fie-care an o statorește comitetul comunal și o apróbă adunarea generală a comitatului.

Darea drumului.

Pentru susținerea în stare bună a drumurilor din comitat, vice comitele, în fie-care an, face preliminarul speselor pentru drumurile din comitat, ér acele spese să eiectéză pe fie-care comună; darea drumului nu p^ote fi mai mare de 10⁰/₀ după darea directă; darea drumului să solvește la casa comunală.

Banii.

În locul valutei austriace întră valuta de aur a carei unitate de calculare este *coróna*.

Coróna se împarte în o sută filleri.

Basa greutatei baterii banilor este chilogramul și părțile lui; banii din aur conțin 900 părți aur și 100 părți aramă.

Bani din aur s^unt în valóre:

de 20 coróne,

de 10 coróne;

Bani din argint s^unt:

de 5 coróne;

de 1 corónă.

Bani de nickel s^unt:

de 20 filleri;

de 10 filleri;

Bani de aramă sunt:

de 2 filleri;

de 1 filler;

Bani de hârtie sunt în valoare de:

2000 corone;

200 corone;

50 corone;

20 corone;

10 corone;

Sunt pedepsiți la închisoare grea aceia cari fac și aduc în circulațiune bani falși. — Omului cinstit nici prin minte nu îi vine de a sêvêrși lucruri urite ca aceste a falsifică banii. Acel carele nu se pôte îngriji pentru binele sêu pe căi cinstite, pe căi necinstite nici cum nu-și va ajunge scopul. Să ne ferim și de cujetul de a falsifică bani.

Toți sântem datorî o solvi dările statului și ale comunei. În ȕilele nôstre să aud în tôte părțile plângeri că dările sânt grele, sânt nesuportabile. Nu dările sânt grele, dar necasurile ômenilor s'au înmulțit. — Luxul, pompa, traiul fără socôtă, cheltuirea peste putința, tôte aceste sânt cauzele necasurilor nôstre. Venitele scad, căci ômenii nu să îngrijesc de înmulțirea lor, dar pretensiunile cresc din ȕi în ȕi. Noi însă stăm locului și așteptăm să ni pice mura în gură. Avem grădini pline cu buruieni, cucută și polomida, ér cépa, aiul, piparca și alte legumi le cumpêram pe bani scumpi dela némț. Avem vaci, dâr untul, laptele și brânza o cumpêram din piaț pentru că vaca carea nu e nutrită cum să cade și nu e mulsă la timp, nici lapte nu ne dă. Avem cai dar nu ne îngrijim de creșcerea lor și în têrg numai țiganiî ni-i cumpêră.

Fetele noastre umblă în haine de mătăasă, nevestele noastre au „cârpă cu fir“ și bani de aur la grumați; feciorii nostri umblă prin birturi, la cafenea, jocă cărți, fumază cu țigarete și sugări de cele gróse; noi, decă ne-am câștigat ceva avere, nu mai căutăm de lucru, ni băgăm slugă, om străin, ca acela să ni înmulțescă averea ér noi ținând pipa lungă în gură, numai porunCI șcim; în convenirile noastre cu prietenii și vecinii nostri, în loc să vorbim despre lucrarea pământului și despre mijlócele de înaintare, — facem politică mare și ne îngrijim că óre Dómné cum să alungăm din slujba satului pe unul séu pe altul; și altele.

Vedeți dragii mei! Decă de aceste nu ar fi, atunci nu ne-am plânge în contra dărilor. Decă am trăi pe cât ni-e modrul, decă ne-am îngriji de înmulțirea veniturilor noastre, atunci nu am fi siliți a ne luptă cu atâte necasuri.

Să luăm pildă dela alte némuri locuitoare cu noi, cum din un petec de pământ câștigă bani frumóși și cum înaintéază în tóte. — Și când noi încă asemenea vom face, atunci dările nu ni se vor páre mari și cu drag le vom solvi, căci necasurile noastre încă să vor micșorá.

Ajute Dunneđen!

VIII. Biserica.

Românii din Ungaria și Transilvania apartén la dóuë biserici; anume: la biserica ortodoxă orientală și la biserica greco-catholică.

1. Biserica ortodoxă orientală.

Biserica ortodoxă orientală numită și greco-orientală română din Ungaria și Transilvania, să organizeze și să conducă pe baza statutului organic. Ocârmuitorul acestei biserici este *Metropolitul*, sub a cărui jurisdicțiune aparțin dieceșele:

- a) archidieceșă *Transilvaniei*;
- b) dieceșă *Aradului*;
- c) dieceșă *Caransebeșului*.

Ocârmuitorul dieceșei este episcopul, ér al archidieceșei este arhiepiscopul carele în totdeauna e *Metropolitul*.

Arhiepiscopul *Transilvaniei* și *Metropolitul* românilor din Ungaria și Transilvania, este Exelenția Sa Înalt Pré Sântitul Domn *Ioan Meșianu* cu reședința în *Sibiiu*.

Episcopia gr. or. român a *Aradului* este, de present în vacanță.

Episcopul gr. ort. român al *Caransebeșului* este, Înalt Pré Sântitul Domn *Nicolae Popea*, cu reședința în *Caransebeș*.

2. Biserica română greco-catholică din Ungaria și Ardél.

La anul 1690, ajungând Ardélul sub stăpânirea casei Domnitore de Habsburg, Împăratul Leopold, carele avea o deosebită iubire față de biserică, a dat capilor bisericei române să înțeleagă că în cazul când această biserică s'ar uni cu cea catolică, să va ușora soarta românilor și a preoților români, cari pe acele timpuri erau persecutați în toate formele.

Metropolitul Teofil a ținut la anul 1697 în luna



IOAN MEȚIAN,
Archiepiscop și Metropolit gr. ort. rom.

februarie Sinod în Alba-Julia, în care sinod arătând El lipsele, necasurile, suferințele și persecuțiunile bisericeî române, — împreună cu clerul român adunat, au decis că se unesc cu biserica catolică, pe lângă reservele pentru ținerea ritului și a disciplinei orientale, ér despre această unire, a dat împreună cu clerul o carte de mărturie în care să ȑice:

„cu o inimă am aședat, ca să ne întórcem în sînul sânteî maice bisericeî romano-catolicescî, și éráșî să ne unim cu ea, tóte acele primindu-le, mărturisindu-le și credîndu-le, carî ea le primeșce, le mărturiseșce și le crede. Și maî ántáii mărturisim, acele patru puncturi, în care până acum ne-am împărechiat.

1. Cunóscem cumcă Papa dela Roma, este cap vedut a tótă Biserica lui Cristos, carea peste tótă lumea e lătită.

2. Mărturisim cumcă afară de ceriî, scaunul celor fericiți, și afară de iad, tîmnița celor osândiți, al treilea loc este, în care sufletele cete ce încă nu sînt curățite, se ȑen și curățesc.

3. Cumcă pânea azimă este destulă materie a cineî Domnului și a jertfeî liturgice, nu ne îndoin;

4. Credem cumcă Duhul Sânt, a treia față în Tréime, dela Tatăl și dela Fiul purcede. Și primim mărturisim și credem tóte cele alalte, care Sânta Maica Biserică romano-catolică primeșce, mărturiseșce și crede.“

În anul 1698. s'a ȑenut în Alba Julia, sub Metropolitul Atanasiu, un Sinod în carele s'a reînóit unirea bisericeî române cu biserica catolică.

Acest sinod a edat apoi următórea

Carte de mărturie.

Noî maî în jos scrișî, vlădica, Protopopiî și Popiî bisericeilor româneșci, dăm în șcire tuturilor căroră se cuvine, maî vertos ȑeriî Ardélului.

Iudecând schimbarea acestei lumi. înșelătore și nestarea și neperinea sufletelor, căruia în măsură mai mare trebuie a fi decât toate, din bună voia noastră ne unim cu biserica Romei cea Catolică, și ne mărturisim a fi mădulările celei biserici Sante Catolică a Romei prin căsta carte de mărturie a noastră și cu acelea Privilegiomuri vom să trăim cum trăiesc mădulările și popii acestei Biserici Sante, precum Înălția Sa Împăratul și Coronatul Craiul nostru în milostenia decretumului Înălției sale, ne face părtași, care milă a Înălției sale ne vrând a-o lăpăda, cum să cade credincioșilor Înălției Sale, această carte de mărturie și Înălției Sale și țării Ardélului o dăm înainte, pentru care mai mare tărie dăm și scrisorile mânilor noastre. Sa și dat în Belgrad, în anul Domnului 1698 în 7 zile a lui Octomvrie.

Acăsta mărturie s'a mai repetat odată în sinodul cel mare ținut tot în Alba Julia în 5 Septemvrie anul 1700, în prezența și cu conlucrarea a 54 Protopopi, 1563 preoți și de față fiind din fie-care sat câte trei aleși.

Astfel s'a pus basă la biserica română greco-catholică.

La anul 1777 să înființază Scaunul episcopesc greco-catholic român la Oradea mare; era la anul 1850 în 12 Decemvre, prea bunul patron al Bisericei catolice din țările de sub corónă sântului Stefan, Regele Apostolic Francise Josif I, reactivază Metropolia gr. cath. de Alba Julia și o înconjură cu două fortărețe: episcopiile din Gherla și Lugos.

Ocărnuitoriul bisericeii române greco-catholice, din Ungaria și Transilvania este *Metropolitul greco-catholic*, sub a cărui jurisdicțiune aparțin diocesele:

- a) archidieceasa Alba Julia și a Făgărașului;
- b) diecesa Orădii mari;
- c) diecesa Gherlei;
- d) diecesa Lugoșului;

Metropolitul românilor greco-catholici din Ungaria și Transilvania și arhiepiscopul archidiecesei Alba Juliei și a Făgărașului, este Exelenția Sa Înalt Pre Sântitul Domn *Dr. Victor Mihályi de Apșa*, cu reședința în *Blaș*.

Episcopia gr. cath. a Orădii mari este de present în vacanță.

Episcopul gr. cath.-al Gherlei este Înalt Pre Sântitul Domn *Ioan Szabó*, cu reședința în *Gherla*.

Episcopul gr. cath. al Lugoșului este, Înalt Pre Sântitul Domn *Dr. Demetriu Radu*, cu reședința în *Lugoș*.

Acești septe prelați ai bisericei gr. ort. române și ai bisericei greco-catholice, adecă metropolitul rom. gr. ort. din Sibiiu, metropolitul rom. gr. cath. din Blaș, epișcopii rom. gr. ort. din Arad și Caransebeș și epișcopii rom. gr. cath. din Oradea mare, Lugoș și Gherla sânt veghătorii intereselor poporului român creștin din Ungaria și Transilvania.

Să-i venerăm, să-i cinstim ca pe uni, cari din îndurarea celui a Tot puternic, apără interesele noastre a-le Românilor, și prin țenere la religiunea noastră moștenită dela părinți, prin alipirea noastră către biserica lui Cristos, prin propagarea morarurilor creștine, să ne nisuim a Li face bucurie; să urmăim sfaturilor Lor, să ne supunem tuturor dispușețiunilor Lor mai înalte, căci Ei de Dumnezeu sânt trimiși a păzi sufletele noastre de lupii ce ne înconjură; prin purtarea noastră creștinască să

Li ușorăm munca grea, ce o au Sântiile Lor de a sêvêrși în viia Domnului.

Statutul organic.

Biserica gr. ort. română din Ungaria și Ardél, să organisézá și să conduce prin o lege întărită de Maestatea sa Regele, care lege să numește *statutul organical bisericeî ortodocse gr. ort române, din Ungaria și Transilvania*. Acéstă lege, carea asigură drepturile bisericeî române gr. ort. și propășirea ei pentru tôte timpurile, s'a adus la intervenirea celui mai mare barbat al bisericeî gr. ort. române, la stăruința Metropolitului de neuitată memorie Andrei baron de Șaguna.

Pentru ca credințiosii acesteî bisericeî să cunóscă drepturile dar și datorințele lor față de afacerile bisericești, școlari și economice cuprinse în statutul organic, — mai jos urméză acele părți din lege, cari intereséză mai de aprópe pe popor.

Cap I. Parochia.

§. 1. Parochia ca comună bisericească, este întrunirea creștinilor cu mijlócele materialî și moralî, spre a susténe una saũ mai multe biserici, școle și cimiterii, unul saũ mai mulți preoți și invetători, pre cum și celalalt personal trebuincios.

Astfel de parochie să numește matră.

§. 2. Întrunirea acelor creștini, cari nu sũnt în stare a-și țene paroch, școlă și celalalt personal trebuincios, să alătură la o parochiă matră vecină, sub nume de filie, avênd în afaceri bisericești, școlari și fundationali asemenea drepturi și datorințe cu consoții lor din parochia matră.

§. 3. Dacă vre o filie ar voi să se facă parochie matcă, are a petiționá la scaunul protopopesce, documentând, cumcă e în stare a se sustēné ca parochiá matcă în înțelesul § lui 1.

Astfel de causă, după ascultarea parochiei matre, să subșterne consistoriului respectiv, spre decisiune finală.

§. 4. Dacă vre-un străin, vré a să aședă într'o parochie, și a se face membrul ei, este dator a se legitima înaintea sinodului parochial, că este de religiunea greco-orientală, și numai după astfel de legitimare, și în decurs de 6 săptămâni se va bucura de încorporare în acea parochie și de drepturile ei parochiale; dară va fi totdeodată dator a purtá și greutățile asemenea celorlalți parochieni locali.

§. 5. Afacerile parochiei să îndeplinesc:

1. prin sinodul parochial,
2. prin comitetul parochial,
3. prin epitropia parochială.

Art. 1. Sinodul parochial.

§. 6. În sinodul parochial iați parte toți parochienii maioreni, de sine stătători, nepatați, cari își împlinesc datorințele parochiali.

§. 7. Agendele sinodului parochial sânt:

1. alegerea membrilor comitetului parochial;
2. alegerea parochului, capelanului, diaconului, epitropilor parochiali, profesorilor și învățătorilor.
3. Esaminarea și aprobarea proiectelor comitetului parochial despre edificarea, repararea său înzestrarea bisericeii, școlei, casei parochiali, său altor realități bisericești, școlari și fundationali.

4. Esaminarea și aprobarea mijlócelor proiec-

tate din partea comitetului parochial, pentru înființarea fondurilor spre scopuri bisericesci, școlari și filantropice.

5. Esaminarea și aprobarea proiectului comitetului parochial pentru dotațiunea parochului, capelanului, diaconului, profesorilor, învățătorilor și a celui alt personal trebuincios.

6. Alegerea membrilor sinodului eparchial și al congresului național-bisericesc.

7. Priveghierea, ca comitetul și epitropiile parochiale, să-și împlinescă chemarea după prescripțiile acestui statut organic.

8. Subșternerea deciziunilor proprii prin protopresbiterul consistoriului concernent, spre afacere ulterioară.

§. 8. În ziua primă a sinodului parochial e de a se ține sfânta liturgie cu chemarea Duhului sfânt.

§. 9. Ziua celebrării sinodului parochial împreună cu obiectele pertractându-se, e de a se publica în biserică cu opt zile mai înainte prin parochul local și a se da de știre protopresbiterului, ca iertându-l împrejurările, să poată lua parte și el la sinodul parochial.

§. 10. Președintele ordinar al sinodului parochial este parochul, eară unde stațiunea acestuia este văduvită, administratorul parochiei. Este dator însă a cede presidiul protopresbiterului, dacă acesta este de față, în care caz dânsul ocupă locul de vice-președinte. Fiind parochul, respective administratorul împedecat, de cumva în parochie sunt mai mulți preoți, atunci cel mai bătrân în serviciu ocupă scaunul presidial, iară dacă de fel nu este preot în loc, protopresbiterul este îndreptățit a încredința presidiul vre unui preot din altă parochie.

Președintele este răspunător pentru ordinea cea bună, și este dator a propune agendele spre pertractare. Nu se poate pertracta nici un obiect, care dânsul nu l'a pus la ordinea zilei.

Membrii sinodului încă au drept de a face propuneri, sprijinite cel puțin de trei dintre dânsii, și președintele este îndatorat a defige ordinea pentru pertractarea lor încă în decurgerea aceluiași sinod.

§. 11. Președintele are dreptul de a disolvă sinodul parochial în cas de disordine, fiind dator despre acest cas a raporta protopresbiterului, iară acesta, consistoriului concerninte.

§. 12. Sinodul parochial să țină regulat odată în an, în luna lui Januariu; să poată ține înse și estra-ordinar, când ar cere vre-un obiect din cele espuse în §. 7. spre exemplu: alegerea parochului capelanului, diaconului, epitropilor, profesorilor și învătătorilor.

§. 13. Sinodul parochial ce se va ține pentru alegerea parochului, capelanului, diaconului, profesorilor și învătătorilor, se conchémă de către protopop carele totodată e și președinte unui asemenea sinod.

Protopopul înainte de sinod să consulte cu comitetul parochial în privința indivișilor candidânși, cari aspirând la trépta preoției, trébue să fie teologi absoluți, apți și pentru chemarea învătătorască și proveșuți cu atestatul consistoriului despre cualificațiunea lor de a îmbrăca postul preoțesc.

Eară indivișii, cari concurg la vre-un post de profesor séu învătător, trébue să producă, pe lângă atestat de capacitatea statorbită în art. de lege XXXVIII. din 1868, și dela consistoriul eparchial atestat de cualificațiune.

§. 14. Sinodul parochial își alege din sînul séu,

séu dintre ceialalți membrii parochiali, unul séu doi notari spre purtarea lucrărilor scripturistice, cari, de cumva sânt aleși dintre membrii sinodului, au vot decisiv.

§. 15. Spre aducerea unei decisiuni valide, să cere observarea formelor prescrise în §§. 9. 10. și 13. și majoritatea voturilor membrilor prezenți.

Dacă voturile sânt egali dirimă votul președintelui.

§. 16. Recurse contra vre-unei decisiuni a sinodului parochial, să pot face în 14 zile la scaunul protopopes, de unde să înainteză la consistoriul eparchial.

Recursele intrate după expirarea alor 14 zile, nu se iau în considerațiune.

Art. II. Comitetul parochial.

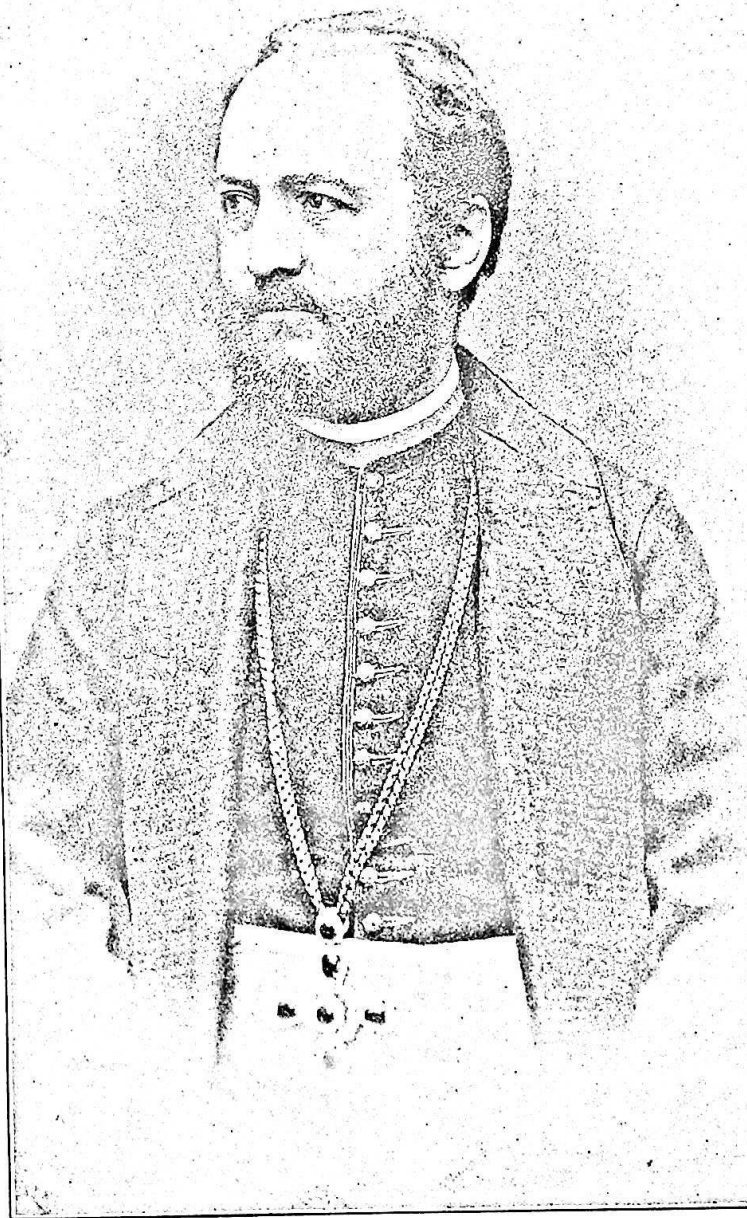
§. 17. Comitetul parochial este corporațiunea aleasă din sînul sinodului parochial, pentru a reprezenta în afară comuna bisericească, a administra și a conduce afacerile ei în privința economică a bisericei, școlei și a fundațiunilor.

§. 18. Membrii comitetului parochiali să aleg pe 3 ani, să pot înse și realege.

§. 19. Comitetul parochial să compune: în parochiile până la 1000 suflete din 10. până la 1500 din 15, până la 2000 din 20, până la 2500 din 25 și de acolo în sus, din 30 membrii.

Tata și fiul, moșul și nepotul, frații, socrul și ginerele, nu pot fi de odată membrii ai comitetului.

Parochul, respective administratorul parochiei, este membru natural al comitetului, iar unde de present sânt mai mulți parochi, cel mai înaintat în servițiu.



Dr. VICTOR MIHÁLYI de APȘA,
Archiepiscop și Metropolit gr. cath. rom.

§. 20. Comitetul parochial constituindu-se își alege președinte și notariu. Președintele să alege din sinul comitetului parochial, notariu însă poate fi și alt individ apt, carele de nu este membru al comitetului, are numai vot informativ.

§. 21. Comitetul ține ședințe, când va cere trebuința, însă regulat cu finea lunei lui Iuliu și Decembre a fie căruia an, ca la sinodul parochial ce se va ține în luna Ianuarie (§. 12.) să-și pota așcerne raportul general despre averea mișcatore și nemișcatore a bisericei, școlei și fondurilor, precum și rațiociniul anual și un proiect de bujet despre trebuințele bisericei școlei și fondurilor pe anul viitor.

§. 22. Pentru validitatea decisiunilor comitetului parochial să cere prezența majorității absolute a membrilor și majoritatea voturilor.

Dacă voturile sunt egali, dirimă votul președintelui.

§. 23. Sfera de activitate a comitetului parochial, este următoarea.

1. A inventa averea mișcatore și nemișcatore a bisericei, școlei și a fondurilor, și a o ține în evidență. Acest inventar să compune în trei esemplare, dintre cari unul să păstrează la epitropia parochială; al doilea la comitet, iar al treilea să subșterne consistoriului.

2. A îngriji pentru susținerea în întregime a aversei mișcatore și nemișcatore a bisericei școlei, și a fondurilor.

3. A păstra în stare bună edificiile bisericicești, școlare și fundaționali.

4. A provede biserica cu trebuincioșele icone, vase sfințite, cărți și alte apartaminte pentru ser-

vițiul Dumnedeesc, și școala cu mobilele și aparatele recerute.

5. A escrie concurs pentru ocuparea postului de paroch, capelan, diacon, profesor și învătător în urma avutei conțelegeri cu protopresbiterul locului, respective cu direcțiunea școlară.

6. A se consultă și a combina cu protopresbiterul, respective cu direcțiunea școlară, lista candidaților, cari au concurs pentru postul de paroch, capelan, diacon, profesor și învătător.

7. A afla mijlocele trebuințose pentru eventuala edificare și reparare a bisericei, școlei, casei parochiale și a altor edificii propriie ale fondurilor și a relaționă despre ele sinodului parochial.

8. A tractă despre aflarea mijloacelor ce să recer în dotațiunea parochului, capelanului, diaconului, profesorilor și învătătorilor, și a relaționă despre aceea sinodului parochial.

9. A prefige condițiunile, ce trebuie să le observeze epitropii, la esarëndarea realităților bisericesti, școlare și fundaționali.

10. A prefige modalitatea elocarei banilor disponibili an bisericei, școlei și a fundațiunilor.

11. A examină cu finitul anului, rațiociniul epitropiei, și a-l subșterne sinodului parochial.

12. A alege pe cantori, clopotari și pe alți servitori bisericesti și școlari. De cantori numai acei indiviți pot fi aleși, cari produc dela protopresbiter atestat de calificățiune.

13. A pînveghia asupra religiosității și moralității membrilor parochiali, precum și pentru desmădăcinarea datinelor stângace și a desfrământării prin mijloace morale și pedepse mai mici bisericesti, și a cere ajutoriul protopresbiterului,

iar la cas de necesitate, al episcopului, spre restaurarea religiosității și moralității.

14. A apăra vedă și onórea bisericei și a comunei parochiali în înțelesul legilor.

15. A face protopresbiterului și prin acesta consistoriului eparchial oră ce propunere și plânsóre, privitoare la treba bisericescă, școlară și fundațională.

16. A sprijini pe copiii sëraci întru frecuentarea școlei parochiali, prin prevederea lor cu cărți școlare.

17. A înființa biblioteca parochială spre înlesnirea cetirei cărților folositóre.

18. A duce protocol despre toate afacerile sale, a țene actele în ordinea cuviințioasă și a le păstra în archiv.

Art. III. Epitropia parochială.

§. 24. Epitropii parochiali sânt acei bărbați din parohie, cărora li sã conrede averea parochială, școlară și fundațională.

§. 25. Epitropii sã aleg prin sinodul parochial dintre cei mai meritați bărbați ai parohiei. Aceștia nu pot fi înrudiți între sine până la al sésélea grad de sânge și al pratulea de cuserie.

§. 26. Pentru parochiile până la 1000 suflete sã aleg doi, până la 2500 suflete trei, iar pentru parochiile al căror număr trece peste 2500 suflete, patru epitropi.

Ei sã aleg pe 3 ani, însă pot fi realeși.

§. 27. Chemarea epitropilor parochiali este:

1. A primi dela comitetul parochial pe lângă inventar, totă averea mișcătoare și nemișcătoare a bisericei, școlei și fondurilor și a-o administra după concludul sinodului și al comitetului parochial.

2. A păstra în o ladă de fer cu trei chei averea mișcătoria a bisericei, școlei și a fondurilor, precum sunt baniți și alte hârtii de preț și obligațiunile. Dintră cele trei chei ale cassei parochiali, să va păstra câte una la câte un epitrop: Unde sunt numai doi epitropi, acolo a treia cheia se va păstra la paroch, ér unde de presinte sunt mai mulți parochi, la cel designat prin comitet la aceea.

La deschiderea cassei să cere presința a toți trei indiviți, cari au cele trei chei ale cassei și aceștia sunt în solid răspunzători pentru starea cassei.

3. A duce un protocol despre percepte și erogate.

4. A duce un diurnal despre starea averei parochiali; acest diurnal are a se duce în două esemplarie, dintră cari unul se va aședa în cassă, ér celalalt va fi la epitropi.

5. Cu finea anului solariu, a depune comitetului parochial rațiociniu documentat, despre venitele și chieluielile bisericesci, școlari și fundationali, și a se supune numai de cât la o revisiune specială a cassei, ce ar ordină-o comitetul parochial.

6. A nu întreprinde nici o eroğațiune nepreliminată fără imputernicirea comitetului respective a sinodului parochial.

7. A priveghia, ca edificiele bisericesci, a-le școlei și a-le altor realități, precum și curtea bisericea, a școlei și a casei parochiali asemenea și cimiteriul se fie în stare bună.

8. A plăti regulat salariile prefapte pentru personalul bisericesc și școlar precum și ajutorințele altor persoane sêrace și a stipendiștilor.

§. 28. Acolo unde mai multe comune bisericesci împreuna susțin una seü mai multe școle, se alege din comitetele acestor parochii, un comitet școlar și prin acesta o epitropie școlară și așa:

1. numărul membrilor unui asemenea comitet școlar constă din câte trei membrii aleși din și prin comitetul parochial respectiv.

2. Asemenea epitropia școlară constă din patru membrii.

3. Alegerea acestui comitet se face pe 6 ani, iar a epitropilor pe 3 ani.

4. Comitetul și epitropia școlară au acel cerc de activitate în trebile școlari, ce li compete comitetelor și epitropiilor parochiali.

Cap II. Protopresviteratul.

§. 29. Protopresviteratul este întrunirea mai multor comuni bisericești, având un protopresviter ca antiste în trebile bisericești, școlari și fondatori; protopresviterul trebuie să locuască în acel loc al protopresviteratului, care este mai îndemână comunelor bisericești din protopresviterat.

§. 30. Protopresviteratul își îndeplinește afacerile: 1) prin scaunul protopresviteral, 2) prin sinodul protopresviteral, 3) prin comitetul protopresviteral.

Art. I. Scaunul protopresviteral.

§§. 31. — 38. tractează agendele scaunului protopresviteral.

Art. II. Sinodul protopresviteral.

§. 38. Sinodul protopresviteral este reprezentanța preoțimei și a comunelor parochiali din protopresviterat așa că preoțimea să fie reprezentată

în o terțialitate érá comunele parochiali în dóue terțialități.

În protopresviteratul care numérá peste 20,000 suflete, numéruł membrilor sinodului protopresviteral constá din partea preoțimei din 12; diu partea comunelor bisericesci din 24; érá unde numéruł sufletelor este mai mic de 20,000 acolo va constá diu partea preoțimei diu 8, ér diu partea comunelor parochiali din 16 membrii.

§. 39. Acele sínóde cari aleg pe protopresviterul, constáu din numér îndoit de membrii.

§ 40. Membrii sinodului protopresviteral sá aleg pe 3 ani și sá pot realege.

Membrii eclesiastici ai sinodului protopresviteral, sá aleg din preoțimea tractualá în locul destinat, érá cât pentru membrii mirení, protopresviteratul sé împárteșce în atâte cercuri electorali, câți membrii mirení sânt de a sé alege întru înțelesul §. lui 38.

Pentru sinodul alegétor de protopresviter, în fie-care cerc electoral sé vor alege câte doi membrii mirení.

Alegétori sânt toți aceia, cari posed calitățile prescrise în §. 6.

Dispozițiunile necesarie pentru conducerea și efeptuirea actului de alegere sá concred consistoriului eparchial, până la alta dispozițiune făcênda din partea sinodului eparchial.

§. 41. De membrii sinodului protopresviteral pot fi aleși numai aceia, cari posed calitățile prescrise în §-6.

§. 42. Cu ocasiunea conchemárei sinodului protopresviteral, care trêbue sá sé publice cu 14 zile înainte, președintele este dator a publicá și obiectele, ce sé vor pertractá în sinod.

§. 43. Ca sinodul protopresviteral se p^ota aduce hotărîre validă, să recere ca afară de preşedintele, să iă parte la acela, cel puţin majoritatea membrilor.

§. 44. Sinodul acesta'şi alege din său afară de sinul său pre notar pentru lucrările scripturistice, carele p^ote fi preot său laic.

§. 45. Sinodul protopresviteral să țin^e odată în an la 1.a său a 2.a Duminecă în luna lui Faur, şi la conchemarea lui să observă cele din §. 42; în casuri urginti, să p^ote conchemă şi estra-ordinar, când adecă protopresviterul său două terţialităţi a membrilor vor află de lipsă țin^erea estraordinaria a aceluia spre pertractarea vreunui obiect însemnat bisericesc, şcolar său fundational.

Despre celebrarea unui sinod protopresviteral estraordinar trebue înştiinţat şi consistoriul eparchial.

§. 46. Protopresviterul ca preşedinte, respective suplintele lui, este răspund^etor pentru buna ordine a sinodului, precum şi pentru aceea, că acolo numai obiectele enumerate în §. 50, să se tracteze cu frica lui Dumnezeu şi modestia, şi ca conclusele să fie basate pe instituţiunile bisericesci şi pe ordinaţiunile archiereşci a-le consistoriului şi sinodului eparchial.

Când sinodul protopresviteral, s'ar lasă în obiecte, cari nu se țin^e de sfera lui, său buna ordine s'ar văt^ema şi la admoniţiunea preşedintelui nu s'ar restitui ordinea cuviinţioasă, atunci preşedintele este dator a încheiă protocolul, a disolve sinodul şi a relaţiona consistoriului eparchial, cer^end înviaţiune pentru paşii ulteriori.

§. 47. Stă în voia liberă a membrilor a-şi dă vot separat, şi a pofti ca acela să se petr^ecă în protocol, însă numai acel vot separat, carele în 24 ore se dă în scris, să p^ote primi şi petrece în protocol.

§. 48. Președintele prefige ordinea obiectelor pertractănde, pentru aceea ori ce propunere din partea unuia său mai multor membrii, are a se însinua președintelui, care în conțelegere cu sinodul prefige ordinea și timpul, când acea propunere are să vină la pertractare.

§. 49. Protocolul sinodului protopresviteral după ce s'a autenticat, 'l subscie președintele și notariul; asemenea și ăspedițiunile și estrasele să subscrii prin dănsii.

§. 50. Afacerile sinodului protopresviteral sânt:

1. Obiectele economico-bisericești, școlari și fondationali privitorie la protopresviterat.

2. Alegerea protopresviterului, a membrilor scaunului protopresviteral, a profesorilor și învățătorilor pentru școlele tractuali și presintarea actului de alegere, la consistoriul eparchial.

3. Înaintarea trebei școlari din protopresviterat.

4. Nisuința pentru sustănerea vădei și autonomiei bisericești.

§. 51. Pentru ținerea sinodului protopresviteral, în care se va alege noul protopresviter, consistoriul eparchial va denumi un comisar, pe care'l va împoternici spre conchemarea și celebrarea sinodului.

§. 52. În ziua alegerii, comisariul eparchial, celebrăză sânta liturgie cu chemarea sântului Duch, și țene o cuvântare potrivită actului alegerii.

§. 53. După sânta liturgie, membrii sinodului să adună său în biserică, său într'o sală, și din sinul lor trimit o deputațiune la comisar, spre a-l invita la sinod și deschiderea lui; comisariul venind ocupă locul de președinte; țene o cuvântare către alegători și apoi predă notariului spre cetire împoternicirea consistorială.

După aceea face verificarea alegătorilor și pășește la actul alegerii chemând la votisare pe rënd.

Aclamațiunea nu să primește, ci numai votisare secretă.

Fie-care alegător predă președintelui comisar, votul său în scris, și după ce s'aun adunat voturile, președintele le numără, deschide și le cetește cu voce înaltă.

Acei trei indiviți, cari aun întrunit cele mai multe voturi, se presintă consistoriului eparchial, spre a denumi pe unul dintre ei.

Alesul, respective denumitul trebuie să fie bărbat apt și binemeritat pe terenul bisericesc și școlar.

§. 54. Noū alesul respective denumitul protopresviter înainte de a-și începe funcțiunea, să presintă la episcopul eparchial spre hirotesiă și înzestrare cu singilia, despre toate aceste să încunoșciunțază protopresviteratul prin un circular archieresc și noul protopresviter intră în activitate.

§. 55. Alegerea membrilor scaunului protopresviteral, a profesorilor și a învățătorilor pentru școlele tractuali (ale protopresviteratului) să efpetuește sub președința protopresviterului.

Lă alegerea celor atâtai numiți sunt de a se observă cele prescise în §. 53. éra pentru ocuparea posturilor de profesori și învățători, protopresviterul, în înțelegere cu comitetul sinodului protopresviteral, escrie concurs. După espirarea terminului concursuali, protopresviterul asemenea în conțelegere cu comitetul amintit, compune lista concurenților și o presintă sinodului, care apoi candidéază prin alegere trei bărbați cualificați pentru cariera creșcerei, întru înțelesul legii, și bine meritați pe

terenul școlar, și actele alegerii le subșterne consistoriului respectiv spre denumire.

Art. III. Comitetul protopresviteral.

§§. 56—64.

Art IV. Epitropia protopresviterală.

§§. 64 și 65.

Cap III. Monastirile.

§§. 66—85.

Cap IV. Eparchia.

§. 85. Eparchia este întrunirea mai multor parochii, protopresviterate și monastiri, în fruntea cărora stă episcopul, carele întru înțelesul canónelor necurmat este dator a lucra mijlocit și nemijlocit pentru religiozitatea și luminarea preoției și a poporului.

§. 86. Afacerile eparchiali să îndeplinesc: 1) prin sinodul eparchial, 2) prin consistoriul eparchial.

Art I. Sinodul eparchial.

§. 87. Sinodul eparchial este reprezentanța eparchiei și să compune din deputații clerului și ai poporului eparchial și afară de episcopul respective arhiepiscopul diecesan, constă din 60 membrii dintre cari 20 sunt preoți, 40 mireni, éra în diecesa Caransebeșului în numărul celor 40 de mireni, confiniul militar alege 10 deputați.

§. 88. Membrii sinodului eparchial se aleg pe 3 ani și se pot realege.

§. 89. Sinodul eparchial să țină regulat odată în an, la Dumineca Tomii, era în cazuri urgenți să poată concheta și extraordinar.

§. 90. Convocarea sinodului eparchial să face prin episcopul eparchial, respective arhiepiscopul eparchial, era în cas de vacanță prin consistoriul respectiv.

§. 91. Membrii sinodului eparchial să aleg în modul următor:

a) Fie-care diecesă se împarte în 20 cercuri electorale proporționate.

b) În fie-care cerc să aleg 3 deputați, adică un preot și doi mireni, și anume preotul prin toți preoții, era mireni prin toți membrii sinodelor parohiale din cercuri electorale, spre care scop:

c) Consistoriul diecesan denumește pentru fie-care cerc electoral câte doi comisari consistoriali adică pentru preoți unul din cler era pentru mireni unul din mireni.

d) În ziua prefaptă preoții se adună la locul desemnat, și sub președința comisariului consistorial, alegendu — și doi bărbați de încredere și un notar, numai de cât purced la alegere, care se efeptuește, seu prin votare publică, seu la cererea unei terțitalități a alegătorilor, prin votare secretă.

Acela carele a întrunit majoritatea să proclama de deputat ales, să provede cu credenționalul subscris prin comisar, barbații de încredere și notar, era despre actul alegerii luându — se protocol și subscrindându-se prin sus amintiții, se subșcerne consistoriului eparchial spre știință.

e) În cât pentru alegerea deputaților mireni, comunele bisericesci se coadună în sinode paro-

chiali; asemenea sinóde se constituiesc astfel, că alegătorii și aleg pe președintele, pe doi bărbați de încredere și un notar. Purcedând la alegere, fiecare alegător votează pentru doi deputați de odată. Votarea este publică, érá la cererea alor 20 de alegători póte fi și secretă prin ședule.

Aclamațiune nu este permisă.

f) Despre actul alegerii se ia protocol, în care se scriu toate voturile, érá în cas de votare secretă i se alătură și ședulele, cari conțin voturile.

g) Finindu-se votarea, protocolul în preșința alegătorilor să încheiă, constatându-se și publicându-se rezultatul alegerii, se subscrie prin președinte, bărbați de încredere și notariul, să sigileză cu sigilul parochial și al președintelui său a vre-unui bărbat de încredere, și se predă unui bărbat de încredere ca la timpul său să-l ducă la comisariul consistorial.

h) În timpul prefapt, toți trimișii bărbați de încredere a sinódelor electorală din un cerc alegător se coadună la locul desemnat spre acest scop, aducând cu sine protocoalele electorală sigilate în modul prescris sub lit. g.) Aci sub președința comisariului consistorial, toți la oaltă forméază colegiul de scrutiniu, alegându-și un notar pentru ducerea protocolului.

În preșința tuturor să desfac prin comisariul consistorial protocoalele colegiilor electorală și se cetesc cu voce înaltă numărându-se voturile și înscriindu-se în protocol.

Acei doi indiviți, cari au căpătat mai multe voturi, numai decât se prochiamnă de deputați și se provéd cu credenționalul.

În casul când doi inși au întrunit asemenea voturi, între dênșii decide sórtea esecutată de loc în fața locului.

Atât protocolul colegiului de scrutinare, cât și credenționalele se subscriu prin comisariul consistorial și prin toți ceilalți membrii.

Protocolul să subșcerne prin comisariul, consistoriului, ér credenționalele se inmanuéză aleșilor deputați.

i) Alegători sunt toți aceia cari posed calitățile prescrise în §. 6.

§. 92—97. pertractézá agendele sinodului eparchial.

Apendice. Alegerea episcopului diecesan.

§. 97. Episcopul se alege prin sinodul eparchial dintre bărbați cualificați spre acesta tréptă.

§ 98. Pe timpul vèduviei scaunului episcopesc, consistoriul eparchial duce trebile eparchiei în înțelesul instituțiunilor bisericești, ferindu-se de orice învoire séu schimbare; stăruește, ca alegerea de episcop să se facă în răstimp de 3 luni și face dispusețiunile trebuincioșe pentru convocarea sinodului eparchial spre alegerea episcopului, cerèndu-și înviațiunii dela metropolitul, carele încă se va îngrijí, ca în timp de 3 luni să se întregéscă scaunul vèduvit episcopesc, și va sprigini pe concernintele consistor în acesta a lui nisuință.

§. 99. Alegerea o va conduce séu mètropolitul séu mandatarul lui autorisat spre acest scop.

§. 100. În preséra diley de alegere se țene priveghiare după tipicul Rosaliilor, și în însași diley de deschidere a sinodului, sânta liturgiă, tot după același tipic.

§. 101. După finitul servițiului Dumneșcesc,

președintele deschide sinodul cu o cuvântare corăspunșetoria impregurărilor actului alegerii.

După aceea constituindu-se sinodul in modul prescrist in ș. 94. să procedee la actul de alegere.

ș. 102. Alegerea se face in secret prin ședule. Fiecare deputat, scrie pe o ședulă numele celuiia pe carele 'l cunoșce vrednic de episcop, și după cum se va strigă de președinte, se duce și pune ședula in urma destinată; după-ce au votisat toți membrii sinodului, președintele și notarii sinodali, cari împreună cu doi bărbați de încredere aleși de sinod din sinul său, fac organul de scrutinare, numără ședulele, luând una câte una din urna in care saū pus și bagândule in alta urnă ce va stă gata, și aflându-se numărul ședulelor corăspunșetor cu numărul alegătorilor, președintele la vederea tuturor și a bărbaților de încredere, ridică pe rând ședulele din urnă, ceteșce in aușul tuturor numele scrisē in ele, notarii totdeauna înșemăă voturile, și in urmă încheiând scrutiniul, să publică sinodului rezultatul alegerii și se petrece la protocol.

De ales să priveșce acela carele a întrunit maioritaea absolută a voturilor.

Protocolul alegerii subscris de președinte, notari și bărbați de încredere, să transpune sinodului episcopesc pentru pertractarea canonică și subșcernere la Măiestatea Sa.

ș. 103. Ședințele sinodului de alegere sunt publice; sinodul înșe din cause momentose pôte țene și ședințe secrete.

La ședințe secrete publicul nu pôte luă parte.

ș. 104—110. tractéă despre modalitățile luândē după alegerea de episcop și predarea fondului inștruct al eparchiei, noului episcop.

Art. II. Consistoriul eparchial.

§. 110. Consistoriul eparchial este organul administrativ și judecătoresc permanent în trebile bisericești, școlari și fondationali din întreaga diecesă.

§. 111. Președintele natural al consistoriului este episcopul respective arhiepiscopul.

§. 112. Membrii consistoriului sunt parte ordinari, parte onorari; toți să numesc „asesori consistoriali“ și au vot decisiv.

Asesorii consistoriali nu pot fi rudiți între sine până la al șesélea grad de sânge și al patrulea de cuscrie.

§. 113. Consistoriul să împarte în trei senâte separate și anume:

1. În senatul strêns bisericesc,
2. în senatul școlar,
4. în senatul epitropesc.

§. 114—142. Agendele consistoriului.

E. Special.

§. 142. Consistoriul din Oradea mare și mai departe rămâne în activitate, și are a se acomoda întru toate, dispusețiunilor acestui statut organic.

Cap V. Metropolia.

§. 143. Metropolia este întrunirea mai multor eparchii prin legătura canonică pentru susținerea unității instituțiunilor și intereselor generali bisericești și formeză provincia metropolitană cu metropolitul în frunte.

§. 144. Afacerile metropoliei să îndeplinesc:

1. Prin congresul național bisericesc (sinodul metropolitan);
2. Prin consistoriul metropolitan;
3. Prin sinodul episcopesc.

Art. I. Congresul național bisericesc.

§. 145. Congresul național bisericesc este reprezentanța întregii provincii metropolitane a românilor de religie greco-orientală din Ungaria și Transilvania.

§. 146. Congresul național bisericesc constă din 30 de reprezentanți din cler și 60 de reprezentanți mirenî; prin urmare fie-care diecesă trimite la congresul național, câte 10 deputați din cler și câte 20 din mirenî. Dintre deputații mirenî ai diecesei Caransebeșului, 10 cad pe confiniul militar.

Metropolitul și episcopii sufragani, ca atari sînt membrii congresului.

§. 147. Președintele congresului este metropolitul, éra la cas de împedecarea acestuia, presidiul congresului 'l conduce episcopul cel mai bătrîn în funcțiune.

§. 148. Fie-care eparchie se imparte în 20 cercuri electorali, și fie-care cerc electoral alege un deputat mirén éra preoțimea din două cercuri împreunate într'un colegiū, alege un deputat din cler, urmându-se modalitățile prescrise pentru alegerea deputaților sinodului eparchial. (§. 91).

§. 152. Congresul se convócă ordinar la trei ani odată și adecă totdeauna pe $\frac{1}{14}$ Octomvre a anului întăiū după alegerea deputaților, éra cerënd necesitatea, și mai adese-ori.

§. 153. Ordinea afacerilor interne o determină congresul.

§. 154. De competența congresului să țină:

1. Îngrijirea pentru susținerea religioasă și autonomiei bisericii române ortodoxe.

2. Regularea și conducerea tuturor treburilor bisericesci școlare și fundamentale pentru întreaga metropolie.

3. Alegerea metropolitului și alegerea asesoriilor consistoriului metropolitan.

Apendice. Alegerea metropolitului.

§. 155. Pentru alegerea de metropolit și archiepiscop, congresul se compune din 120 de deputați, la cari archi-dieceasa concură cu jumătate, ér celelalte eparchii la olaltă cu ceealaltă jumătate din numărul prefipt, prin urmare pentru numărul presinte al eparchiilor, archidieceasa concură cu 60, ér eparchia Aradului și a Caransebeșului cu câte 30 de deputați aleși după modalitatea prescrisă în §. 148. De sine înțelegându-se, că archidiecesani la acest cas în fiecare cerc de alegere, aleg câte doi deputați și că decă mandatul deputaților pentru congresul mai dinainte déjà aleși, încă n'a expirat, numai pentru numărul ce mai lipsește, se fac alegeri noué.

§. 157. La alegerea metropolitului se observă următoarea ordine :

1. În presera zilei de alegere, la 3 ore după amăzi, se adună membrii congresului în biserica catedrală și trimit o deputațiune la comisariul emis din partea consistoriului metropolitan, spre a-l invita la adunarea premergătoră. După-ce acesta s'a înfațișat, cetește actele despre repausarea metropolitului și despre convocarea congresului spre alegerea noului metropolit, cu aceea provocare, ca pe

ziua următoare la 9 ore fie-care membru se aducă cu sine o şedulă, pe care e înscris numele aceluia pe carele 'l voeşte a se alege de metropolit.

După finirea acestui act pregătitor se ţene priveghere după tipicul Rosaliilor.

2. În ziua următoare la 9 ore se adună toţi membrii alegători în biserică, se invită comisariul congresului, care după invocarea Duchului sânt, ocupă presidiul şi deschide şedinţa cu o cuvântare potrivită actului de alegere, la care răspunde un membru congresual designat spre aceea.

3. După aceea comisariul provacă pe cei mai tîneri deputaţi a ocupa interimal locurile de notari, apoi se purcede la alegerea notarilor şi alor trei scrutători în sensul regulamentului pentru afacerile interne ale congresului.

4. Dacă ori din archidiecesă de o parte, ori din eparchiile sufragane de altă parte s'ar arăta mai mulţi membrii alegători decât jumătate, atunci prin sorte se scot dela votisare din partea precum-penitorie atâţi membrii, câţi sînt de lipsă spre a susţene paritatea ambelor părţi.

5. La capul mesei presidiale se aşedă o urnă, carea se păzeşte de cei trei scrutători aşa ca fie-care alegător să pôtă lesne şi pe rînd a se apropia de urnă; alegătorii până nu vor fi strigaţi la vot, sînt datorî a şedé în linişce pe scaunele lor, ca se nu conturbe linişcea.

6. Fiind toate pregătirile făcute, notariul general strigă după listă pe fie-care membru congresual spre a pune în urnă şedula împăturată de votisare pe rînd până în fine fără întrerupere.

7. Finindu-se darea şedulelor, comisariul numără şedulele scoţendu-le din urnă şi punendu-le în alta asemenea urnă.

Dacă numărul ședulelor nu corespunde numărului votanților, acelea se cassază prin ardere și membrii congresului se provacă a pregăti alte ședule și a-le pune în urnă după ordinea prescrisă.

8. Aflându-se numărul ședulelor corespunzător numărului votanților, consistoriul metropolitan le scôte una câte una din urnă, le despătură, și cu voce înaltă cetește numele alesului înscris și predă ședula scrutaților spre a-o petrece în registrul de votisare purtat în trei exemplarii, ără ședulele se pun una peste alta pe măsă.

9. După-ce s'a sêvêșit înregistrarea voturilor, acestea se scrutineză și rezultatul se publică congresului, după care ședulele se ard acolo în biserică.

10. Dacă la prima alegere nici un candidat nu năintrunit pluralitatea absolută a voturilor, comisiariul anunță alegere îngustă între cei doi, cari au întrunit mai multe voturi. ără la cas dacă al doilea seû al treilea dintre cei aleși, au întrunit voturi asemenea, alegerea îngustă se face dintre toți trei, cari au întrunit voturile cele mai multe.

La alegerea îngustă se observăză aceeași ordine ca la prima alegere.

11. Dacă tôte voturile saû împărțit în două părți, după o preconsultare între membrii congresului, se țene în ziua următoria alegere nouă, și dacă și la acesta ar eși voturile tôte împărțite în două părți egali, va urma a treia și alta alegere, și dacă nici acesta nu ar duce la rezultat, va decide sôrtea între cei doi, ce au întrunit tôte voturile în două părți asemenea.

12. Comisariul congresual proclamă pe cel ce a întrunit majoritatea absolută a voturilor de ales archiepiscop și metropolit.

13. Actul alegerii subcris de preşedintele şi notariul general al congresului, să trimită din partea Congresului la Maiestatea Sa spre Pré gratioasă întărire a alesului Archiepiscop şi Metropolit.

Art. II. Consistoriul metropolitan.

§. 158. Consistoriul metropolitan este organul suprem administrativ şi judecătoresc pentru întreaga provincie metropolitană.

§. 159. Consistoriul metropolitan constă:

1. din metropolitul ca preşedinte;
2. din episcopi sufragani;
3. din un număr de asesori onori alesi pe vi-
eţă prin congresul naţional bisericesc din sînul bă-
rbaţilor distinşi din cler şi mirenî.

§. 160. Consistoriul se împarte în trei senate, adică:

1. senatul strîns bisericesc,
2. senatul şcolar,
3. senatul epitropesc.

§. 161—171. afacerile consistoriului metropo-
litan.

Art. III. Sinodul episcopesc.

§. 171. Sinodul episcopesc este aceea. adunare de episcopi sub preşedinţa metropolitului, unde se tractează obiectele bisericesci spirituali, dogmatice şi simbolice.

§. 172—174. agendele sinodului episcopesc.

§. 175. Limba oficială în toate treburile bisericesci, şcolari şi fundaţionali este cea română.

IX. Învățământul.

Proverbul român dice: „ai carte, ai parte; n'ai carte, n'ai parte. Mulțămită Domnului că au ajuns și românul la acel grad de dezvoltare, de cunoște însemnătatea cea mare ce o are școla în viața omenimei, și adă nici că sunt părinți de aceia cari să nu să silască a-și trimite copiii la școlă. Școlă este locul unde copiii 'și adună tot felul de cunoștințe, de cari au lipsă în școlă cea mare, adică în viață. În școlă învățăm iubirea de Dumnezeu și a deapropelui; în școlă să pune basa la buna propășire a cetățenilor.

Învățământul este deobligător, adică părinții sunt siliți prin lege a-și trimite copiii la școlă.

În multe comune sunt deja înființate asilele de copii, unde se trimit copiii dela 3—6 ani; — dela anii 6—12 se începe învățământul de toate zilele, adică fie care prunc e dator a umbla regulat în fie-care zi, la școlă; dela 12—15 ani durează școlă de repetițiune.

Școli sunt mai de multe feluri:

1. asilele de copii;
2. școlă poporală, unde să câștigă cunoștințele cele mai de lipsă pentru viață.
3. școlă civilă cu 6 clase;
4. gimnasiul cu 8 clase;
5. școlă reală cu 8 clase;
6. școlă comercială cu 3 clase;
7. universitatea, un fel de școlă mai mare, unde înveță acei cari doresc a fi avocați, judecători, injineri etc;
8. preparandia cu 4 clase, unde înveță acei cari voesc a fi învățători;

9. teologia cu 3 clase, unde învătă cei cari voesc a fi preoți.

Statul, comunele, confesiunile și alte instituțiuni, emulază întru a susține diferite școli, pentru promovarea culturei și înaintarea tuturor cetățenilor.

Locuitorii comunei sunt datorii a contribui la susținerea școlei comunale, ér acei cari aparțin la vre-o confesiune, încă sunt datorii a contribui la susținerea școlei lor confesionale. Comunele, — a căror locuitori în cea mai mare parte să ocupă cu economia câmpului — sunt îndatorate a înființa școla repetițională de economie și să o provédă atât cu cele necesarii cât să se îngrijescă și pentru înmulțirea veniturilor acestei școli. În această școlă să însușesc cunoșcințele necondiționate de lipsă la economia câmpului și peste tot la conducerea rațională a economiei.

Să ni trimitem pruncii la școlă căci numai în școlă și câștigă ei creșcerea morală, numai școlă va face, ca acesta țără, patria noastră comună, să aibă creștini adevărați, cetățeni buni și ómeni morali.

Fie-care cetățén cu drag trébue să jertfescă atunci când-i să cere pentru școlă, căci tot cruceriul jertfit pe altariul culturei, va aduce interese neprețuibile.

Viitoriul națiunilor e depus în școlă. Acea națiune va fi mai fericită, mai cultă și mai vedută, carea va avé mai multe școli bine organizate.

Fondul de pensiune învătătoresc.

1. Drept la fondul de pensiune învătătoresc, are fie-care învătător poporal, carele are examenul

de cualificațiune învățătorescă și funcționează în mod definitiv la vre-o școală din patrie.

2. La fondul de pensiune învățătoresc, să suscepe numai acel învățător ori învățătoare, cari au implinit etatea de 21 respective 20 ani. — Susceperea să face pe calea inspectorului regesc de școle, prin o rogare adresată ministrului de culte și instrucțiune publică, pe lângă alăturarea următoarelor documente: estras de botez, testimoniu de cualificațiune, atestate de servițiu, decret despre denumire definitivă, și atestat despre salariul învățătoresc. — Tóte aceste documente în copie autenticată prin președintele scaunului școlar, prin protopretorul ori prin inspectorul regesc de școle.

3. Dreptul la fondul de pensiune și-l asigură fie-care învățător prin taxa ce o solvește în fie-care an.

Taxa acésta e de două feluri:

a) taxă numită odată pentru totdeuna, care e de 50% după suma cu carea e suscept la fond;

b) taxă anuală de 20% éráși după suma cu carea e suscept.

Taxa odată pentru totdeuna să mai solvește și atunci când cutăruî învățător îi crește competența la fond, fie prin cuincuenal, fie prin aceea că i-se mărește salariul, dar în aceste casuri taxa e de 50% după diferența dintre suma din trecut și cea cu care în urma acestora e luat la fond.

Déca cutare învățător e în restanță cu taxa la fond, în sumă până la 100 coróne, să se adreseze cu o rogare cătră direcțiunea de finanțe, ca să îi permită să solvéscă acea restanță în rate lunări, déca însă restanța trece peste 100 coróne, să se adreseze cu rogarea cătră ministru.

4. Dela fondul de pensiune învățătoresc, învățătorii pot primi:

- a) escontentare;
- b) pensiune anuală;

Acel învățător, carele fără voea sa, devine incapabil de serviciu și cel puțin 5 ani a fost membru la fond, primește ca escontentare, odată pentru totdeauna, 50% după suma cu care e susceput la fond; în cazul când a fost membru la fond mai mult de 5, dar mai puțin de 10 ani, primește escontentare 50% după suma cu care e susceput, dar în doi ani după olaltă.

Învățătoriiu pôte fi pensionat din voea sa liberă, ori silit fiind spre acêsta.

De voea sa liberă să pôte pensionă acel învățător, carele 40 ani de arêndul a funcționat ca învățător, ori și decă n'a împlinit 40 ani de serviciu, dar a ajuns etatea de 65 ani, sêu decă după un serviciu cel puțin de 10 ani, fără vina lui, devine incapabil pentru serviciu.

Învățătoriiu pôte fi silit a să pensionă, în cazul când devine alienat, ori prin vre-un defect corporal, devine incapabil pentru serviciu. Acest fel de pensionare îl ordinêză ministrul de culte și instrucțiune publică, la propunerea motivată a comisiei administrative ori a unei comisii mixte, esmisă anume spre acest scop.

5. Ani de serviciu să compută dela împlinirea alor 21 ani de etate la învățător și 20 ani la învățătoare.

6. De basă la pensiune să ia salariul curat învățătoresc.

După un serviciu de 10 ani să capetă 40% pensiune anuală după salar, și dela 10 ani în sus, pentru fie-care an cu 2% mai mult.

La asemnarea pensiunii să ia de basă:

- a) salariul în bani;
- b) competențele personale;
- c) cuincuenalul;
- d) competența de pământ;
- e) venitul naturalielor,

(lemne, paie, grâu, cucuruz, puț etc.)

7. Dreptul la pensiune și-l pierde acela, carele abdice de postul de învățător, ori carele a fost pedepsit pe cale disciplinară la pierderea dreptului la pensiune.

8. Veduva învățătorului, dacă bărbatul ei a avut cel puțin 10 ani de serviciu, și dacă cel puțin un an a fost căsătorită cu învățătorul, — primește dela fondul de pensiune ajutor anual de 50% după suma cu care bărbatul ei a fost susceput la fond, dacă aceia sumă nu trece peste 1200 corone, și 20% după suma ce trece peste 1200 corone.

Ajutoriu acestuia să asemnă numai la jumătate de an dela mórtea învățătorului, și până atunci veduwa folosește jumătate din întreg salariul învățătoresc.

Orfanul de tată, capătă ajutor în sumă cât a șesa parte din ajutorul văduvei. Orfanul de tată și de mamă, pe lângă ajutorul de mai sus, mai primește ajutor anual de 50 corone, dacă numai unul din părinți și 100 corone dacă ambii părinți au fost învățători.

9. Fiind-că pensionarea să întemplă în totdeauna la finea anului școlar, rogarea pentru pensionare trebuie prezentată inspectorului regesc de școle încă în decursul anului școlar. Tot inspectorului regesc de școle trebuie prezentată și rogarea pentru ajutorul văduvei ori a orfanilor.

La rogarea pentru pensionare să alătură următoarele documente:

- a) extrasul familiar al celui ce să pensioneză;
- b) atestările care documentează serviciul învețătoresc;

c) libelul despre susceperea la fondul de pensie învețătoresc și despre solvirea taxelor;

d) atestatul despre salariul învețătoresc din anul ultim de serviciu.

e) în cazul când învețătoriul să pensioneză să fi avut 40 ani de serviciu ori fără să fi împlinit 45 ani de etate, trebuie să se alature la cerere un atestat din partea medicului comitatens, care să documenteze incapacitatea de a servi ca învețator.

La rogarea pentru ajutoriul veduvei, să se alature:

- a) documentele de mai sus înșirate sub a—d;
- b) extras din protocolul repausaților despre repausarea barbatului;

c) atestat ca până la mórtea barbatului, au viețuit împreună;

d) dacă nu au viețuit împreună, să se alature un atestat, ca cine a fost cauza despărțirii lor?;

La rogarea pentru ajutoriul orfanilor să se alature:

- a) extras din protocolul morților, despre mórtea părinților.

b) extras de botez al orfanilor din cari să rețesa că sunt legiuți;

c) atestat despre serviciul părinților ca învețatori;

d) libelul de susceperea părinților și solvirea taxei la fondul de pensie învețătoresc.

e) atestat despre salariul învețătoresc al părinților din anul ultim;

f) atestat din partea forurilor politice despre denumirea tutorului legal;

Tóte documentele cari să alătură la aceste rogări, în cât nu sînt făcute în limba magiară, să se traducă în formă autentică și în limba magiară și să se alature atât originalele cât și traducerile autenticate.

10. Fiind-că legea de pensiune s'a făcut la anul 1875, pentru cei ce au servit și mai înainte de acest an, să compută pensiunea respective anii de serviciu dela anul 1870.

X. Armata.

Fie-care cetățen, deplin sănătos, între anii 19—42, în cas de lipsă trebuie să prindă arma în mână pentru apărarea țării.

Armata noastră e de două feluri:

1. armata comună a cărei limbă oficială este cea nemțescă;

2. honveđimea;

De armata comună să țene:

1. infanteria; (pedestrași);

2. cavaleria (husarii);

3. artileria, (tunarii);

4. marinarii; etc.

Cetățenul la etatea de 21—24 ani, decă e aflat apt pentru a servi la miliție, trebuie să servească 3 ani ca ostași regulat și 7 ani în rezervă.

Învățatorii poporali servesc numai două luni în timpul vacanțelor de veră.

De serviciul militar pot fi scutiți:

1. Unicul fiu, decă tatăl său, ori mama sa vè-

duvă, sunt bătrâni și nu-și pot agonisi cele de lipsă pentru traiu. — Tot astfel poate fi scutit și ginerele, dacă socrii nu au fiu;

2. Fratele mai mare dintre orfani;

3. Nepotul, dacă moșul său, ori baba sa sunt neputințioși și nu se pot îngriji pentru susținerea lor;

4. acela carele are mai mulți frați la cătanie; Mai poate fi scutit:

5. carele are avere moștenită pe carea singur o lucră, și a cărei venit e de ajuns pentru susținerea alor 5 membrii de familie, dar acest venit nu trece peste de 4 ori atâta.

Acestia prin notariul comunal fac reclamare (lăcrămație) la forurile militare, și vor fi puși în rezervă adecă servesc numai două luni.

La rogare trebuie alăturat:

Estrasul familiar, adecă însemnarea tuturor membrilor din familie vii și morți;

atestat dela antistia comunală prin care să dovedește că moșia e moștenită, cât e de mare, ce venit aduce, și cine o lucră; acest atestat trebuie să-l subserie ca martori doi oameni din aceea comună, cari au feciori în serviciu activ din armată.

Aceia cari sunt îndepărtați de locul nașcerii lor, și nu au spese ca să meargă acasă la asentare, pot face rogare la protopretorul cercului unde să află, să li să permită să fie asentați în acel cerc.

Acela care nu merge la asentare, va fi pedepsit și fără privire dacă e apt ori ba, va fi înrolat în armată; carele să vatămă pe sineși, numai ca să nu fie apt la asentare, ori face ceva prin ce, el său altul să fie scăpat dela miliție, va fi pedepsit

la 1 an închisóre și până la 2000 coróne pedépsă în baní.

Dela anul al 18 lea și până după a treia asen-tare, orí decă e asentat, până după anii de servițiú, nimení nu póte încheiá cásétorie fără licențiá escep-ționalá pentru cásétorie, dela ministrul de honvedí orí dela autoritățile militari. Rogarea cătră ministru de honvedí orí cătră forurile militari, o póte face notariul comunal.

Dela anii 32—42, fie-care cetățén sănétos e glotași, și face parte din glóte.

Glótele numái în timp de mare primejdie prind armele.

În fie-care tómná să țene control (szemle vizs-gálat) la care trebue să se prezenteze toți cari în anul acela nu au fost chemați la deprindere de arme.

Toți sântem datorí a ne luptá pentru țerá. Soldatul jóră credință Măestațií Sale Regelui că în totdeuna va fi cu supunere față de El, și când va cere trebuința ziua, nóptea, prin foc și prin apă va alergá întru apërarea țerii și a tronului și că stégul militar 'l va duce la biruință.

Románul totdeuna s'a purtat brav, când la che-mat țera întru apërarea ei, în totdeuna cu mândrie și cu bărbație s'a luptat. Așa să fie și de acum înainte.

XI. Higiena.

Sănătatea este condițiunea principală pentru existența orí și cărei ființe. „Mens sana in corpore sano“ dice proverbul latin adecă minte sănétosă în

corp sănătos. — Pentru aceea atât statul în genere cât și comunele în deosebi să îngrijesc de împlinirea tuturor dispozițiilor legii, prin care să scutească sănătatea publică.

Pentru susținerea sănătății, avem lipsă de locuințe curate, luminate și care să pot ușor aerisi; drept aceea, când cineva voește a-și zidi casă, trebuie să aibă în vedere regulile privitoare la zidirea caselor, anume fundamentul să fie făcut pe loc deplin uscat, chiliile să fie largi și înalte, materialul zidirei asemenea să fie uscat, ferestrele să fie mari; — de altminteré înainte de a începe zidirea, trebuie făcut arătare antistiei comunale, și numai după ce primește concesiune de zidit, poate să se apuce de lucru.

Fie-care comună, carea numără peste 6000 de suflete, e îndatorată a susține un medic comună; mai multe comune mici să asociază la oaltă pentru susținerea unui medic comună.

Fie-care comună, carea numără peste 1500 suflete, trebuie să aplice mōșă comună.

Părinții sânt datori ca la pruncii până la 7 ani, decă devin morboși — monentan să cheme medicul; — cei cari nu fac acēsta, și de să întâmplă de mōre pruncul, vor -fi pedepsiți.

Bubatul (oltuitul pruncilor) să efeptuește în fiecare an prin medicul comună. Părinții sânt datori a să îngrijă ca în cât până la etatea de un an, pruncilor nu au zăcut în vērșat, să fie duși la bube (oltuit). — Când băntuie morbul epidemic vērșatul, — comitatul, cu aprobarea ministrului de interne, poate dispune ca toți locuitorii de pe teritoriul acelu comitat să fie oltuiți.

Fie-care comună este datōre a să îngrijă de un loc acomodat pentru înmormēntarea morților; —

după ce a trecut 30 de ani dela înmormântarea din urmă, mormintele să pot folosi spre ori și ce scop.

Când în cutare comună s'a îmbolnăvit în unul și același morb epidemic (lipicios), mai mulți indiviți, antistia comunală de loc face arătare autorităților superioare. Locuitorii comunei trebuie să asculte și să urmeze sfaturile medicului comunal și a ômenilor învățați și cu toții să lucre în acolo, ca să se inpedece lățirea morbului. Pel cel morbos trebuie separat (deschilinit) de ceilalți, și de cumva să întâmplă și móre, nu e iertat a țené priveghiare ori pomană, ci trebuie înmormântat în modul cel mai simplu; toate obiectele cum sânt: hainele de pat, albiturile, recuisitele de mâncat, etc. cu cari a venit morbosul în atingere, trebuie arse și astfel nimicite. — Tóte dispozițiunile autorităților privitoare la morburile epidemice, numai așa vor avé rezultatul dorit, decât și locuitorii să vor îngrijí ca sa se păzescă litera legii.

Românii nostri au o datină destul de rea, că în cas când li se îmbolnăvește cineva, cei de pe lângă morbos nu chemă medicul, și decât-l chemă apoi acésta o fac în óra cea din urmă, către când e să îi iasă sufletul; — cei mai mulți nu chemă medicul de fel ci să duc pe la vrăjitori și pe la toate babele „să îi întórcă urma séu să-i descante de ceas slab“. — Ômenii cu carte ađi nu mai dau nimic pe vrăjitori și pe lucruri băbești ci în cas de morb, să adreséză cu încredere către medic. Șciința medicală, ca și toate șciințele a progresat fôrte tare și medicii pot cu siguranță cunósce ori ce fel de bóle și cunoscându-le, pot să le și vindece. E drept că toți morboșii nu pot fi vindecați — după natura morbului, — căci sórtea nóstră este în mâinile pro-

vedinței Divine ; Dumnezeu dispune de soarta noastră, dar noi totuși avem datoria în ori și ce cas de morb să ne ajutăm și să înconjurăm tot ce ar pute contribui la lățirea morbului.

XII. Despre animale.

Pentru ca să se pótă țene în evidență mersul bun în economia de vite și ca să nu se facă nici un abus pe contul legii, — nici unui econom de vite nu-i permis a vinde ori cumpăra vite fără pas-port, (pășuș). — Pas portul pentru vite 'l primim dela casa comunală, pe carele să atestéză că în comuna respectivă nu graséză morb lipicios între vite. — La tîrg ori piațe, nu e iertat a mîna vitele fără pasport.

Când cumpărăm vite să fim cu luare de sémă ca pas portul să fie în regulă. Nu e permis a scrie ori a corege nimic în pas-port, că-ci legea pedepsește aspru pe cel ce s'ar încumeta ca de capul lui să tocmescă pas portul. — Să ne păzim de șarlătani și de ómenii blăstamați de prin tîrguri și fără banii numerați în mîna, să nu dăm nimenui vita ori pas portul.

Dacă cutare vită e morbósă, momentan trebue să facem arêtare antistiei comunali carea încunoșciîntéză pe veterinar, și dacă morbul e lipicios, dispune ca vita ori să fie despărțită de celelalte, ori dacă așa cer împrejurările, să fie omorită.

Dela vita cădută în morb lipicios (epidemic), nu e permis a folosi nici carnea, nici pielea, ci trebue îngropată.

Peste tot, stă în interesul fie-căruia, ca să fie

cu mare băgare de sémă la morburile animalelor; căci bine scim, câtă pagubă au ómenii din vre-o comună, când sânt închise piațele de vite. — Vita cădută în morb lipicios (epidemic), mai bine să o omorîm să nu ni facă pagubă mai multă, dar la tot casul avem datorința să facem arătare antistiei comunale, să ascultăm sfaturile veterinariului, și nu numai să ascultăm sfaturile lui, dar să le și împlinim.

Pentru stérpirea morburilor lipiciose (epidemice) e de lipsă a ucide dobitocele bolnave séu bănuite ca atari. Statul, ca despăgubire plătește jumătate din prețul dobitocului, decă a fost ucis dobitocul atacat de ciurma porcilor, de boala de splină ori de rîie-, decă s'a bănuit bolnav de aprindere molipsitoare de plămâni, de răpciugă ori de vermi de piele. — Acésta atunci, decă după uciderea dobitocului nu să pôte constată ca sigur boalele mai sus înșirate. — Când înse după uciderea dobitocului să pôte constată cu siguranță, că a fost bolnav de boalele sus înșirate, stăpânul lor nu primește mai multă despăgubire, decât dóuë părți din trei, a prețului. Decă după uciderea dobitocului să constată, că n'a fost bolnav, stăpânul capătă prețul întreg ca despăgubire.

Statul, prin ómenii séi, nimicește tóte dobitocele atacate de aprinderea molipsitoare de plămâni. Decă a ucis vre-un dobitoc atacat de aceasta boală, stăpânul lui primește 90 percente din preț, ca despăgubire; iar când dobitocul a fost numai bănuit de bolnav, statul plătește stăpânului, prețul întreg al dobitocului.

Scobirea armăsarilor și a verilor, numai acei ómeni o pot sévêrși, cari au permisiune dela vice

comitele și apoi trebuie să se arate antistiei comunale.

XIII. Despre păduri.

În padure, ori în apropierea aceleia până la 100 metri, numai cu permisiunea personalului pădurei, e permis a face foc.

Acel care face foc în pădure, înainte de ce s'ar depărta de acolo — trebuie să-l stîngă.

Proprietarii de pădură, sînt îndatorați a țene pazitori de padure numiți și șumari.

Păzitor de pădure pôte fi acela, carele a împlinit etatea de 24 ani și are portare bună; la pădurile statului, ale comunelor și a-le fundațiunilor, numai aceia pot fi păzitori de pădure cari au depus cu succes bun examenul prescris de lege.

Fără șcirea proprietariului pădurii, nu e iertat a umblă prin pădure ori a aduce lemne de acolo; tot astfel nu e iertat a pașce vitele prin pădure numai cu permisiunea proprietariului.

Paguba făcută în pădure trebuie solvită nu altcum și pedépsa ce o statorește protopretorul, ca for judecător în cauzele pădurilor.

XIV. Ingrijire în contra focului.

Pentru înconjurarea nefericirilor ce să pot naște din escarea focului, antistia comunală are datorința a să îngriji:

1. bucatele spicóse, paiele și nutrețul, cărate în comună, să nu fie îngrămădite peste olaltă, și să fie în depărtare recerută dela casă grajd, și șură;

2. comuna să aibă recuisitele necesarii la stângerea focului. Pușcă de apă, vase pline cu apă etc; și aceste totdeauna să fie în stare bună;

3. hornurile caselor să se curătescă regulat;

4. ómenii fără nici o ocupațiune—, cari umblă adese prin comune, și cari nu a rare ori sânt cauza focului, — să fie păziți bine;

5. la edificarea din nou a casei, grajdului, șurei, etc. să se țină strict regulele prescrise, adeca să nu se edifice aprópe una de alta;

6. să se lucreze într'acolo ca în comună să se înființeze reuniune de pompieri (focari).

În cas de foc, fie-care individ e îndatorat a grăbi la fața locului și a ajuta la stângerea focului.

Románul are o dicálă: „păzește-te că și Dumnezeu te păzește. — Trebuie să ni păzim averea caștigată cu multă sudóre și nécas, căci prin nebăgarea nóstră de sémă, dintr'odată putem fi sêraci.

Să nu suferim ca pruncii nostri să se jóce cu aprinđióre (chibrit, mășini) ori slujile nóstre să umble prin pod, prin șură ori pe la paie, cu pipa ori cu lumina aprinsă; când ne depărtăm de acasă, să nu lasăm foc în vatră;

Véra când adunăm bucatele să fim cu cea mai mare băgare de sémă; să nu fumăm cu sugări ori cu pipa pe lângă stog ori prin arie.

Recomând cu tótă căldura asigurarea în contra focului și acésta mai ales la bucate; pentru o sumă neînsemnată ce trebuie să o solvim societății de asigurare, — sântem liniștiți și în cas de primejdiă, — de carea Dumnezeu să ne ferescă, — ni să plătește paguba și nu sântem siliți să luăm

straița în grumadă. — Tot atât de recomandat e și asigurarea în contra grindinei a tuturor bucatelor. — Asigurările în contra focului și în contra grindinei, sînt lucruri foarte folositoare și nu costău mult, ér moșiile noastre sînt asigurate pe deplin în contra ori și cărei nenorociri.

XV. Despre vênat.

Pe teritoriul propriu, între marginile legii, fiecare e îndreptățit a vêna, decă teritoriul e la un loc și are o estensiune de 200 jugere catastral; altmîntre dreptul de vênat să vinde prin comitetul comunal tot câte pe 6 ani.

Opreliștea generală de vênat e dela 1 februarie până la 15 august, în care timp cu câni de vênat, absolut nu e iertat a vêna.

Vênătoriul înainte de tôte trebuie să-și scótă pas de vênat dela oficiul de dare, care costă 24 coróne, — trebuie să solvéscă darea pentru pușcă și să se îngrijéscă de teritor de vênat.

Fără pas nu e permis a vêna, asemenea nu e permis pe teritor străin.

Vênatul e lucru frumos dar costă cam mult; și nu să cam potrivește cu ocupațiunea economilor nostri; pe lângă áeste, e împreunat și cu primejdie, căci decă cutarele nu să pricepe la manipulara pușcei, ușor póte căusá nefericiri ba chiar și mórte.

XVI. Comuna promontorială.

(Hegy község.)

Comună promontorială se poate forma pe teritor care e sădit cu vie, ori a fost sădit cu vii dar viile au fost nimicite prin philoxeră.

Dacă pe hotarul cutărei comuni se află astfel de teritor, carele la olaltă în un complex face 100 jugere catastrali ori mai mult, — și numărul proprietarilor acestui teritor trece peste 20, — a treia parte a proprietarilor poate cere formarea comunei promontorială.

Comuna promontorială se îngrijește:

1. de sădirea din nou a viilor pustiite prin philoxeră și de modul de apărarea comună contra bólelor de viie cum e pheronomospora viticola și altele.

2. de paza comună a viilor.

3. de cultivarea rațională a viilor și de înmulțirea isvórelor de venit prin manipularea curată a vinului, prin câștigarea de locuri pentru vinderea vinului.

Pentru acoperirea cheltuielilor, comuna promontorială poate arunca dare pe proprietarii de vii.

Afacerile comunei promontorială le împlinește:

1. adunarea generală a comunei promontorială;
2. comitetul;
3. judele promontorial.

Fiecare proprietar, carele are teritor de 800⁰□ (stânjină patrați) aparținător comunei promontorială, are drept de un vot în toate afacerile comunei promontorială și de atâteori câte un vot, de câte-ori are teritor de 800⁰□.

Comuna promontorială se organizează și se conduce după statutul comunei promontorială, care statut

trebuie să fie provădut cu clausula de aprobare a autorităților politice administrative mai înalte.

XVII. Mijlocele de comunicațiune.

I. *Drumurile*; drumurile sînt mai de multe feluri:

1. drumuri de țară;
2. drumuri de comitat;
3. drumuri ale comunelor;

Reguli de observat referitor la drumuri sînt:

Cînd călătorim cu trăsura, tot pe partea stîngă a drumului trebuie să mînăm, nu altmîntre și atunci cînd ne întălnim în fața noastră cu altă trăsura; cînd însă voim a trece înaintea atunci trebuie trăsura ori carul să-l mînăm pe partea drăptă.

Cînd sîntem pe poduri, nu e iertat a trece înaintea altor trăsuri.

Înaintea trăsurilor curții regali, înaintea poștei ori a trăsurilor focarilor, trebuie să tragem pe de lături;

Mănarea repede peste poduri, este oprită.

Înaintea turmei de animale, asemenea e oprită mănarea repede.

Acel carele să îngrijesce de mănarea animalelor prinsă la trăsura ori la car, nu e permis să adormă în trăsura ori să o lase în drum fără grije.

Fie-care trăsura trebuie să fie provădută în nopțile întunecate — cu o lampă ori barem pe un cal ori boi să pună signal.

II. *Drumurile de fer*. Acei cari folosesc drumurile de fer, pentru a călători ori a espedă bucate

orî altele, sînt îndatoraţi a să supune regulilor făcute pentru comunicaţiune.

Fie-care călător să se păzescă a nu se da jos orî a nu să urcă pe tren până acela e în mişcare; asemenea să păzescă a deschide uşa orî ferestra trenului atunci când nu e de lipsă.

Cine voeşce a călători cu trenul, trêbue a să presentă, înainte de sosirea trenului, în sala de aşteptare şi a-şi scôte bilet de călătorie aşteptând în pace sosirea trenului.

Acel carele umblă prin locuri oprite, orî strică lucrurile ce aparţen drumului de fer, şi acei cari voesc a împedecă comunicaţiunea regulată a trenului, vor fi traşi la răspundere şi vor fi pedepsiţi aspru.

Mulţi călătoresc pe tren, dar mulţi dau şi peste necasuri, că nu cunosc regulile privitórii la călătoria pe tren.

În gară numai pe locul hotărît spre acest scop să pôte intra, tot numai pe un loc anumit să pôte ieşi din gară;

A paşi pe şine său a trece peste ele pe ceealaltă parte a peronului, numai pe locul rezervat spre acésta, să pôte.

Nu-i iertat să aruncî din cupeu lucruri, cari pot vătéma obiecte orî persóne.

Nu-i iertat să ducî cu tine în cupeu lucruri cari să aprind uşor, arme încărcate, praf de puşcă.

Nu-i iertat să paşci animalele de alungul trenului, orî să rădicî crampele dela treceri la sosirea trenului său să trecî pe dinaintea trenului.

Cine calcă regulile acestea să va pedepsi de cătră judecătoria regescă cu închisóre până la o lună şi pedépsă în bani până la 400 coróne.

Cine nu să supune îndrumărilor date de per-

sonalul trenului, p $\acute{o$ te fi pedepsit $\acute{i}$ n bani p $\acute{a}$ n $\acute{a}$ la 100 cor $\acute{o$ ne.

D $\acute{e}$ c $\acute{a}$ $\acute{i}$ n decursul c $\acute{a}$ l $\acute{e}$ toriei avem pl $\acute{a}$ nsor $\acute{i}$, s $\acute{a}$ ne adres $\acute{a}$ m cu ele conductorelui, $\acute{e}$ r d $\acute{e}$ c $\acute{a}$ s $\acute{u}$ ntem $\acute{i}$ n gar $\acute{a}$, s $\acute{a}$ ne adres $\acute{a}$ m c $\acute{a}$ tr $\acute{a}$ $\acute{s}$ eful de gar $\acute{a}$.

Pentru cop $\acute{i}$ i de etatea p $\acute{a}$ n $\acute{a}$ la 4 an $\acute{i}$, nu s $\acute{a}$ solve $\acute{s}$ ce nimic; pentru cop $\acute{i}$ i p $\acute{a}$ n $\acute{a}$ la etatea de 10 an $\acute{i}$ s $\acute{a}$ solve $\acute{s}$ ce bilet de jum $\acute{e}$ tate.

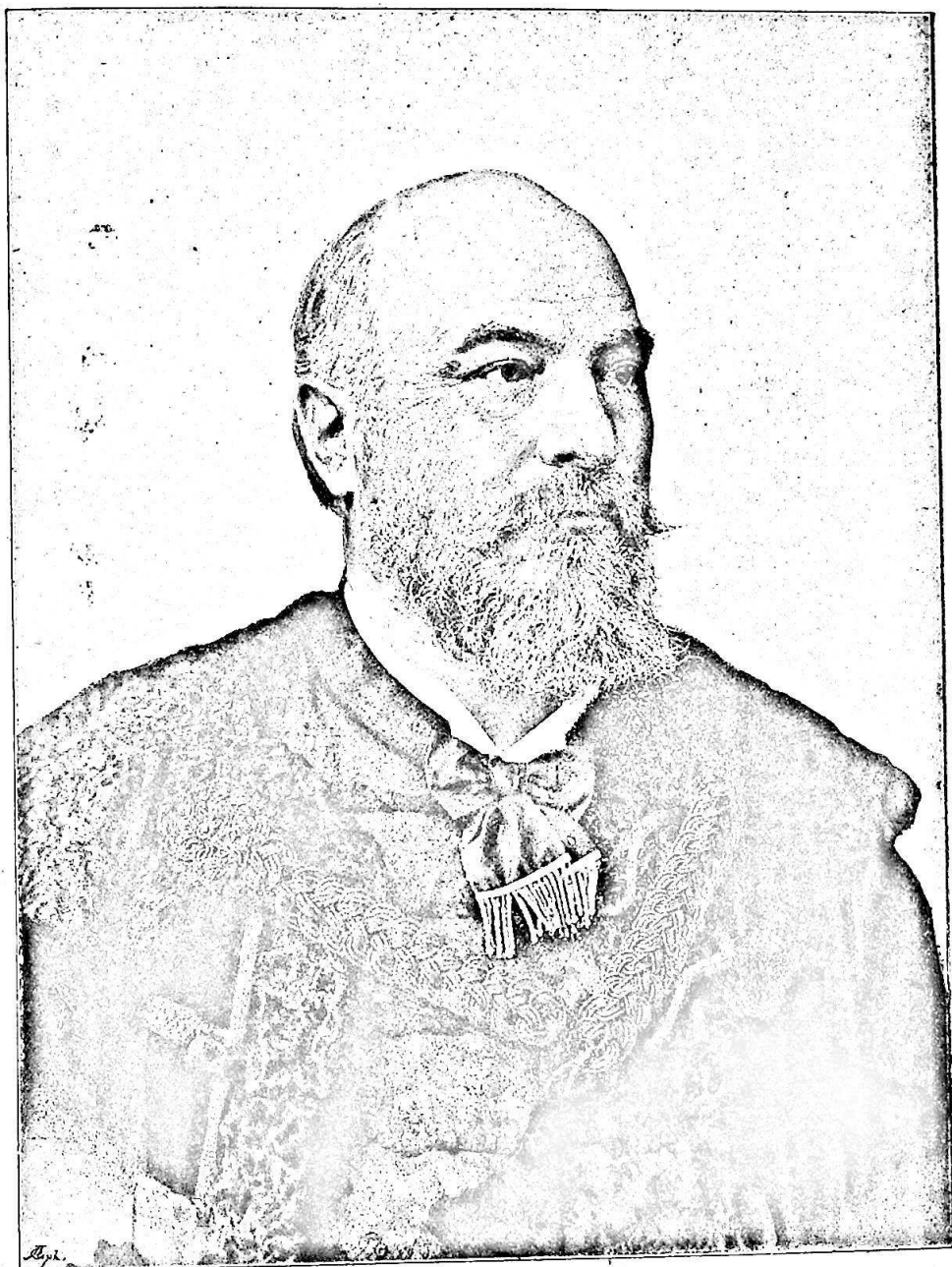
Cel ce c $\acute{a}$ l $\acute{e}$ toresce f $\acute{a}$ r $\acute{a}$ bilet, solve $\acute{s}$ ce o ped $\acute{e}$ ps $\acute{a}$ p $\acute{a}$ n $\acute{a}$ la 6 cor $\acute{o$ ne $\acute{s}$ i pre $\acute{t}$ ul biletului.

III. Po $\acute{s}$ ta, telegraful $\acute{s}$ i telephonul.

Po $\acute{s}$ ta, telegraful $\acute{s}$ i telephonul ca mijl $\acute{o}$ ce de comunica $\acute{t}$ iune stau sub administrarea statului.

Po $\acute{s}$ ta exped $\acute{e}$ z $\acute{a}$ epistol $\acute{e}$ le, pachetele, bani $\acute{i}$ $\acute{s}$ i tot ce noi voim a trimite $\acute{i}$ n locur $\acute{i}$ anumite. — Taxa de expedare o solvim prin timbre po $\acute{s$ tali. C $\acute{a}$ nd cineva trimite bani $\acute{i}$ pe po $\acute{s$ t $\acute{a}$, s $\acute{a}$ aib $\acute{a}$ gri $\acute{a}$ de recepisa po $\acute{s$ tal $\acute{a}$, c $\acute{a}$ c $\acute{i}$ $\acute{i}$ n casul c $\acute{a}$ nd nu ar ajunge bani $\acute{i}$ $\acute{i}$ n locul destina $\acute{t}$ iunei lor, putem s $\acute{a}$ -i reclama $\acute{m}$ dar numai prin recepisa dela po $\acute{s$ t $\acute{a}$. La oficiul po $\acute{s$ tal putem $\acute{s}$ i telegrafa $\acute{m}$, at $\acute{u}$ nci c $\acute{a}$ nd voim a comunica $\acute{m}$ cu cineva ceva $\acute{s}$ cire $\acute{i}$ n mod grabnic; taxa telegram $\acute{e}$ i l $\acute{a}$ noi $\acute{i}$ n $\acute{t}$ er $\acute{a}$ este 6 filler $\acute{i}$ pentru fiecare cuv $\acute{e}$ nt. — Tot l $\acute{a}$ oficiul po $\acute{s$ tal trebue s $\acute{a}$ mergem $\acute{s}$ i at $\acute{u}$ nci c $\acute{a}$ nd voim a vorbi cu cineva prin telephon.

Antistia comun $\acute{a}$ trebue s $\acute{a}$ aduc $\acute{a}$ adese or $\acute{i}$ la cuno $\acute{s$ cin $\acute{t}$ a public $\acute{a}$ ca s $\acute{a}$ nu s $\acute{a}$ strice st $\acute{a}$ lp $\acute{i}$ $\acute{s}$ i droturile dela telegraf $\acute{s}$ i telephon; acela carele din voe $\acute{a}$ sa liber $\acute{a}$ face stric $\acute{a}$ ciune $\acute{i}$ n st $\acute{a}$ lp $\acute{i}$ or $\acute{i}$ $\acute{i}$ n drotul dela telegraf s $\acute{e}$ u dela telephon p $\acute{o$ te fi pedepsit cu 2 an $\acute{i}$ de $\acute{i}$ nchis $\acute{o$ re $\acute{s}$ i cu 2000 cor $\acute{o$ ne $\acute{i}$ n bani.



DARÁNYI IGNÁCZ,
ministru de agricultură,
întemeiătorul casei muncitorilor.

XVIII. Cassa de ajutorare a muncitorilor de câmp și a servitorilor economici.

Guvernul în buna înțelegere cu dieta țerii, în anul 189 , a adus o lege foarte folositorie pentru muncitorii de câmp și pentru servitorii economici. Ca să înțelegem cu toții însemnătatea cea mare a acestei legi făcute în interesul oamenilor sârmanî, să ni aducem aminte câte nenorociri să întemplă lucrătorilor în decursul anului, când oamenii sârmanî umblă să-și câștige pâinea cea de toate zilele. Unuia i s'a frânt mâna ori piciorul, pe altul l'a lovit calul și trebuie cu săptămânile întregi să zacă în pat, ori o nefericire l'a omorît său l'a făcut neputințios peste întreaga lui viață și îi rămâne bieta familie fără ajutor. — Șcim că familia oamenilor sârmanî — a muncitorilor, până ce capul familiei e în viață, o mână cum o mână așa după o di pe alta, dar după mórtea acestuia, îi rămâne întreaga familie fără nici un pic de ajutor. Așa era până acu. De aici în colo însă stările aceste triste nu vor mai fi; familia rămasă de muncitoriul de câmp ori de servitoriul economic, după mórtea acestuia, va primi o sumă anumită din cassa de ajutorare, dar numai în cazul când muncitoriul de câmp ori servitoriul economic este membru al acestei casse de ajutorare.

Să cetim cu luare de sémă cele ce urmează mai jos și „cel ce are urechi de audit, să audă.“

Cassa de ajutorare.

Prin legea sancționată de Măestatea Sa Regele, să înființeze o cassă de ajutorare pentru muncito

rit de câmp și pentru servitorii economici, la care contribuie membrii prin taxele anuale, ér statul în fie-care an ajută această cassă cu o sută mii de coróne.

Membrii acestei casse.

Membrii acestei casse de ajutorare sânt de 3 feluri :

1. *membrii fundatori*, cari cinstesc această cassă de ajutorare odată pentru totdeauna cu 50 coróne, despre ce capătă diplomă din partea conducătorilor acestei casse.

2. *membrii regulați séu ordinari*. Membru regulat póte fi orí și care bărbat orí femeia, decă are carte de slugit, séu orí și cine, decă se ocupă cu economia, decă a împlinit etatea de 14 ani, dar n'a trecut de 35 de ani. Legea s'a îngrijit că și aceia cari au împlinit etatea de 35 ani dar n'a trecut de 50 ani, să póta fi primiți ca membrii, dar numai până la anul 1905; de aici în colo numai aceia să primesc de membrii cari nu au trecut peste 35 ani.

Membrii regulați sânt de două feluri: unii cari solvesc taxa de 10 coróne 40 filleri la an séu 20 filleri la săptămână ér alții cari solvesc taxa de 5 coróne 72 filleri la an séu 11 filleri la săptămână.

3. *membrii estra ordinari*, cari solvesc în fie-care an o corónă.

Cine voește a să înscrié de membru la cassa de ajutorare — decă nu a trecut 35 ani — solvește 2 coróne taxă de înscriere, ér decă a trecut de 35 ani, solvește 4 coróne. Atât taxa de membru cât și taxa de înscriere să solvesce la antistia comunală orí la comisia locală.

După înscriere, fie-care membru primește un

libel care mărturisește ce fel de membru e și cum solvește de regulat taxa de membru; acesta taxă trebuie solvită foarte regulat și anume în totdeauna trebuie solvită înainte pe un jumătate de an: la 1 Ianuarie și la 1 Junie.

Taxa anuală să pôte solvi și la poștă așa că atunci când avem puține bani, cumpărăm timbre în fie-care săptămâna de 20 filleri, și le lipim pe o colă primită dela comisia locală.

Când toate rubricile sunt lipite cu timbre de câte 20 filleri, colă întregă o predăm poștariului, carea o primește în taxa de membru pe jumătate de an.

Timbrele trebuie să fie întregi și curate; la comisia locală sunt astfel de colé și pentru 5 și pentru 6 filleri.

Cine nu pôte fi membru?

Nu pôte fi membru:

1. carele nu solvește regulat taxa anuală;
2. carele a voit să înșele cassa de ajutorare prin aceea că a cerut ajutor când nu a meritat (s'a făcut morbos cu voia);
3. carele pentru cutare crimă orî pentru răsvrătire printră muncitori, a fost pedepsit la închisóre;
4. carele părăsește țera;

Ce ajutor primim dela cassa de ajutorare?

1. Décă pe vre un membru al cassei de ajutorare îl ajunge vre-o nenorocire, — medicul îl vindecă gratis; decă din cauza nenorocirei nu pôte

lucrá mai mult de o săptămână, în decurs de 60 zile, până să însănătoșească, primește ajutor pe fie care și o corónă; dacă nici după 60 zile nu e deplin sănătos, primește ajutor de 10 coróne pe lună; dacă în urma nenorocirei móre, familia lui primește ajutor odată pentru totdeauna 400 coróne, ér dacă nu are familie, pentru spesele de înmormântare se trimit 100 coróne.

2. Dacă acela carele 10 ani de arëndul a fost membru al cassei de ajutorare, și din orí și ce cauză și perde puterea de a lucrá, capătă până la mórtea sa un ajutor de 10 coróne pe lună și dacă în decursul anilor încă n'a primit ajutor, când e de 65 ani capătă odată pentru totdeauna 100 coróne, ceea ce nu eschide că dacă după 65 ani și perde puterea de lucru, să capete ajutoriul de 10 coróne pe lună când îl ajunge vre-o nenorocire.

3. Dacă membrul móre de mórte curată, atunci familia lui primește următoarele ajutóre:

- a) dacă 5 ani a fost membru, 200 coróne;
- b) dacă 10 ani a fost membru, 250 coróne;
- c) dacă 15 ani a fost membru, 275 coróne;

orí dacă nu are familie, pentru înmormântarea lui se trimit 100 coróne.

4. Dacă membrul nu din nenorocire și-a pierdut puterea de lucru ci a slăbit în urma bătrânețelor, dacă 10 ani a fost membru, orí fiind de 35 ani la înscriere, a fost 15 ani membru, în urma atestatului dela medic, capătă ajutor de 10 coróne pe lună ér la etatea de 65 respective de 75 ani primește 100 coróne.

Ajutóarele aceste înșirate în punctele de sus, acei membrii le primesc, cari solvesc taxă anuală de 10 coróne 40 filleri ádecă 20 filleri pe săptămână. — Acei cari solvesc 5 coróne 72 filleri taxă

anuală, adică 11 filleri pe săptămână, în cas de nenorocire primesc tot același ajutor ca și ceilalți membrii regulați, — în celelalte cazuri însă primesc ajutor numai pe jumătate.

Membrii extraordinari numai în cas de nenorocire primesc ajutor dela cassa de ajutorare.

Libelul de membru.

Când vre-un membru își perde libelul, trebuie să facă de loc înscuținare antistiei comunale ori comisiei locale. — Nu e iertat a pune în zălog libelul ori a-l da în folosința cuiva; cel ce face lucruri de aceste, va fi pedepsit aspru și va fi șters dintre membrii.

Membrul carele e chemat la serviciul militar, pe timpul cât e acolo nu solvește taxa, numai cât trebuie înainte de ce merge la miliție să facă cunoscut acesta antistiei comunale ori comisiei locale, tot astfel și când vine înderept.

Cum să administrează cassa de ajutorare?

Cassa de ajutorare a muncitorilor de câmp și a servitorilor economici, se administrează prin o *direcțiune centrală*, carea locuiește în Budapesta.

Direcțiunea centrală constă din 12 membrii anume:

4 din partea guvernului,

4 din partea fundatorilor, și 4 din partea comisiilor locale. — Pe președintele direcțiunei centrale îl denumește ministrul de agricultură. — Toți aceștia pe câte 3 ani.

În comunele în cari sunt peste 50 membrii înscriși la cassa de ajutorare, să formeză comisia

locală, carea încă să compune din 12 membrii, anume:

4 din partea membrilor,

4 din partea comitetului comunal și 4 din partea stăpânilor (gazdelor). — Ómenii aceștia aleși toți trebuie să fie ómeni cinstiți și de omenia și să aleg tot pe 3 ani.

Unde nu este comisia locală, acolo antistia comunală să îngrijește de afacerile casei de ajutorare.

Nu numai membrii contribuie la cassa de ajutorare ci și stăpânii adevă gazdele; și anume fiecare stăpân solvește casei de ajutorare, după servitoriul său economic 1 corónă 20 filleri, și suma acesta nu e permis să o detragă din plata servitoriului. Aceste sume le încasază antistia comunală.

Așa dară pentru binele și în interesul muncitorilor de câmp și a servitorilor economici, contribuie atât statul cât și stăpânii.

Muncitorii de câmp și servitorii economici au datorința a grăbi la antistia comunală ori la comisia locală, și a-le aduce la cunoștința că voesc a să înscrie de membrii la cassa de ajutorare, pentru că în vreme de nenorocire, la bătrânețe ori în cas de mórte, familiile lor să nu rămână pe ulițe ci să aibă un mic ajutor.

Cetiți bine aceste rânduri, arătați-le și altora, îndemnați și pe alții, și cu toții faceți-vă membrii la cassa de ajutorare a muncitorilor de câmp și a servitorilor economici.

Pe timpul când se tipăre această carte, ministrul de agricultură a prezentat dietei un proiect de lege, ca să asigure și mai bine sórtea muncitorilor de câmp și a servitorilor economici.

Acest proiect da voie fie cărui membru al cas-

sei de ajutorare a muncitorilor, ca să aibă mai multe cărţicele de participare, şi anume pôte avea fie cine 10 părţi, adecă solveşte de 10 ori taxa, dar şi ajutoriul apoi e de 10 ori mai mare.

Membrii numai 25 ani de arëndul solvesc taxele, după 25 ani nu mai plătesc nimic, ci primesc ajutoriul; dacă membrul móre înainte de 25 ani, suma solvită de el se solveşte următorilor lui.

Ratele de solvire se pot solvi şi pe mai mulţi ani înainte aşa ca se pótă mai iute ajunge la vremea când nu se mai solveşte taxă ci se capetă ajutor.

Când membrul să îmbolnăveşte la secerat ori la alt lucru de câmp, primeşte ajutor excepţional.

Proiectul urcă şi sumele de asigurare pentru înmormântare şi căsătorie, aşa că participanţii plătind la săptămână 5 filleri, asigură următorilor o sumă frumoşică pentru casul de mórte; ér dacă plăteşte 10 filleri la săptămână, capetă suma de asigurare când se căsătoreşte. Petru căsătorie se pot asigura bărbaţii şi femeile de o potrivă şi în cas de căsătorie capetă dela 65 până la 215 coróne, în proporţie cu numărul anilor cât a fost membru.

Lucrătorii cari sânt mai mult espuşii nenorocirilor împreunate cu munca lor adecă maşiniştii, focarii, băieşii, vor fi asiguraţi dar taxa de membru stăpânul lor trebuie să o solvască.

Statul a ridicat ajutoriul cassei de ajutorare dela 100,000 coróne la 150,000 coróne pe fiecare an.

Aceste înlesniri vor avea valóre nu numai pentru membrii noi ci şi pentru cei vechi.

XIX. Cultivarea vermilor de mătăasă.

Prin cultivarea rațională a vermilor de mătăasă, să înmulțesc venitele și așa cam puține a noastre. — Vermii de mătăasă însă numai din oue sănătoase să pot cultiva; de altminteré despre toate aceste să îngrijește statul, și tot statul să îngrijește despre cumpărarea gogóșelor; — Fiind-că vermiu de mătăasă să cultivă numai prin frunđe de frăgari, statul a luat sub ocrotirea sa frăgarii de pe lângă drumurile de țără, de comitat și ale comunelor, și totodată să îngrijește ca comunele să sădască cât mai multe frăgarii.

La cultivarea vermilor de mătăasă avem de a observa următoarele.

1. Cel ce voește a cultivă vermi de mătăasă, trebuie să facă acesta cunoscut antistiei comunale.

2. În dilele prime vermilor de mătăasă trebuie să li să deie frunđe crude și până la dormirea lor a patra, tot cu frunđe tăiate trebuie nutriți; 3. la tăierea frunđelor să folosim cuțit curat și scândură curată; 4. la nutrire să folosim frunđe sănătoase, decât frunđe ar fi prăvósă, trebuiesc ștersă de prav; 5. frunđe să nu fie umede ori de róuă, căci aceste periclitază cultivarea; 6. să nu flămânzim vermiu de mătăasă, ci să le dăm atâte frunđe câte sunt de lipsă, căci vermiu flămânziți fac gogóșe slabe; 7. frunđe atunci să strîngem, după ce s'a uscat róua după ele; pe plóie asemenea să nu strîngem frunđe; frunđe adunate să nu le punem grămadă ci să le împrăsciem pe loc uscat; 8. să nu rupem și mlădițele de frăgari căci prin acesta împedecăm desvoltarea frăgarilor și peste 1—2 ani nu vom mai avé frunđe; 9. asemenea să nu adunăm frunđe după frăgarii ténéri; 10. la începutul

cultivărei să adunăm frunđe după frăgarii din îndepărtare, că apoi mai târziu, când vom avea lipsă de mai multe frunđe să avem pe frăgarii de pe lângă apropierea noastră; 11. locul unde cultivăm vermi și toate obiectele de care avem lipsă, să fie curate; păreții trebuie barem odată văruiți, peste tot să începem cultivarea în curățenia cea mai mare, ca să nu se îmbolnăvescă vermi; 12. numai hârtie nouă și curată să folosim, și după fiecare dormire a vermilor schimbăm hârtia de sub ei și să o ardem; 13. vermi să îi ținem în un loc bine aerisat și căldura în acel loc să fie tot în o formă; 14. Numai atunci să încăldim când temperatura de afară e mai jos de 13—14 graduri Reamur; când încăldim, să deschidem ferestrele; 15. să păzim vermi de rațele sórelui și de curenți de aer; 16. vermi morboși de loc trebuie delăturați; 16. sub vermi nici când să nu lăsăm gunoii mult, căci de acesta se bolnăvesc și să prăpădesc; 17. în localul de cultivare să nu facem fum; 18. sub întreg decursul cultivărei să avem grije că vermi din o zi scoși, la un loc să fie totdeauna; 19. când vermi dorm, să nu îi nutrim nici să umblăm cu ei; 20. pentru ca vermi să facă gogóse bune și frumoșe, să folosim paie de secară ori de rapiță legate pe la mijloc; crengile nu sunt acomodate; 21. să avem deosebită grije ca sórecii, furnicile, păingeni, pășerile ori galițele să nu ajungă în apropierea vermilor de mêtasă; 22. gogóșele le mai lăsăm pe locul unde sunt, vre-o 9—10 zile și când le stringem le împărțim punând pe cele desvoltate la o parte și pe cele mai puțin desvoltate la altă parte; 23. când ducem gogóșele spre vânzare, să le ducem în coșeri și nu în sac ori straiță, ca să nu se sdrobescă; 24. după-ce am luat gogóșele, localul de cultivare érași trebuie curățit și văruiț. —

Cuprinsul.

	Pagina.
Statul	7
Forma de stat	7
Forma de guvernare	8
Încoronarea	8
Drepturile regelui	9
Legislațiunea	10
Casa magnaților	11
Alegerea deputaților dietali	12
Lista alegătorilor	14
Cum se fac legile?	18
Ce lucrăză dieta țării?	18
Guvernul	19
Cancelaria de cabinet	21
Comitatul	22
Alegerea membrilor în reprezentanța	23
Adunarea generală	24
Comitele suprem	25
Oficianții din comitat	25
Pretura	26
Comisia administrativă	26
Comuna	27
Comitetul comunal	28, 36,
Cine poate fi alegător comunal?	30
Cum să aleg membrii în comitetul comunal	31
Cum să alege antistia comunală?	33
Economia comunei	39
Preliminariul comunal	40

	Pagina.
Socoșile comunale	41
Causele orfanilor și tutoratul	41
Lăsământurile	44
Testamentul	45
Matriculele de stat	46
Judecătoria	50
Judecătoria administrativă	52
Notarii publici regești	53
Statariul	54
Dările	54
Competința de timbru	56
Darea de vin	59
Cultivarea tutunului	60
Bani	61
Biserica	63
Statutul organic	68
Învățământul	93
Fondul de pensii în învățătorească	94
Armata	99
Higiena publică	101
Despre animale	104
Pădurile	106
Îngrijire în contra focului	106
Venatul	108
Comuna promontorială	109
Mijloacele de comunicațiune	110
Casa de ajutorare a muncitorilor de câmp și a servitorilor economici	113
Cultivarea vermicilor de mătăsă	120

Cer scusa iubitorilor cititorilor pentru unele erori de tipar
ce ar fi obvenit.

Autorul.

